

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин

Українсько-канадські стосунки: роль в них української спільноти Канади

Дипломна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала студентка 6 курсу 603 групи
Спеціальності 291 Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії

Толмач Ірина Борисівна

Керівник: д.іст.наук, проф. Макар Ю.І.

Рецензент: _____

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри №3

від 13 жовтня 2021 р.

зав. кафедри _____ доц. Макар В.Ю.

Чернівці, 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ДВОСТОРОННЬОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА КАНАДИ.	7
1.1 Загальнотеоретичні підходи до розуміння двосторонньої співпраці України та Канади в контексті розвитку поняття «міжнародні відносини». Методологічна база дослідження.	7
1.2 Джерельна база та стан розробки проблеми.....	13
РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА НОРМАТИВНО-ІНСТИТУЦІЙНЕ ОФОРМЛЕННЯ УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКИХ ВЗАЄМИН ПІСЛЯ ЗДОБУТТЯ УКРАЇНОЮ НЕЗАЛЕЖНОСТІ.	18
2.1 Створення нормативно-правової бази двосторонніх взаємин у політичній сфері.	18
2.2 Основні напрямки та тенденції економічного співробітництва України та Канади.....	27
2.3 Безпековий та військово-технічний виміри співпраці між Україною та Канадою.	32
2.4 Поглиблення двосторонніх гуманітарних відносин.	43
РОЗДІЛ 3. КОНСТИТУЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ КАНАДИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДВОСТОРОННІ ВІДНОСИНИ ДВОХ ДЕРЖАВ.....	51
3.1 Виникнення української діаспори Канади та особливості динаміки розвитку соціальної одиниці.	51
3.2 Інструменти впливу діаспори на векторність українсько-канадських відносин..	58
3.3 Роль діаспори в поглибленні гуманітарної складової двосторонніх взаємин.	66
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
SUMMARY.....	91
ДОДАТКИ.....	95

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ОБСЄ – Організація безпеки і співробітництва в Європі

ЄС – Європейський Союз

МЕК – Міжурядова Комісія з питань економічного співробітництва

СОТ – Світова організація торгівлі

G-7 – Велика сімка

МВФ Міжнародний валютний фонд

ОЕСР – Організація економічного співробітництва та розвитку

ГАТТ – Генеральної Угоди про тарифи і торгівлю

МТАР – Military Training Assistance Program (Програма допомоги у військовій освіті)

ЗСУ – Збройні сили України

DRAB – Консультативна рада з питань оборонної реформи в Україні

НАФТА(NAFTA) – Північноамериканський договір про вільну торгівлю

ОПЕК – Організація країн-експортерів нафти

УНР – Українська народна республіка

ЗУНР – Західноукраїнська народна республіка

КУК – Конгрес українців Канади

КУФ – Канадсько-українська фундація

УКРК – Українська Кооперативна Рада Канади

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Двосторонні взаємини між Україною та Канадою – це особливий вид взаємодії двох держав на міжнародному рівні в різних сферах: політичній, економічній, безпековій, військово-технічній, культурній тощо. Вони сформувались з моменту визнання Канадою незалежності України та носять неоднорідний характер.

Глобалізаційні процеси на міжнародній арені, світові економічні, екологічні, господарські, соціальні кризи, новий, розширений інформаційний простір, а також процес, зворотній глобалізації, – регіоналізація поставили під сумнів більшість теоретико-методологічного доробку минулого століття стосовно особливостей двостороннього партнерства між державами. З кожним днем держави делегують все більше владних повноважень міжнародним організаціям, що невпинно впливає на формування їх зовнішньої політики, а також взаємодії з іншими акторами міжнародних відносин.

Канадсько-українська співпраця, починаючи з 1991 року, пройшла довгий шлях реформування і адаптації до нових умов. Для обох держав характерне спільне історичне підґрунтя, закладене під час появи перших українських переселенців наприкінці XIX ст. на берегах Канади, саме тому на сьогоднішній день, у Канаді перебуває найбільша українська діаспора в світі, яка в свою чергу, досить вдало лобіює українські інтереси в канадському уряді (більше того, Канада в 1991 році першою із держав Західної півкулі визнала, що на нинішньому пострадянському просторі з'явилося 15 нових незалежних держав). Саме це і стало фундаментом для розбудови міцних відносин.

Починаючи з 1991 року двосторонні відносини характеризувались не тільки економічною взаємовигідною співпрацею (Канада фактично відразу відкрила свої ринки для українських товарів та послуг), безпековою (спільна участь у різних миротворчих операціях як на Європейському континенті, так і на Азійському, а також залучення канадських військових до проведення навчань і, так званих, майстер-класів для українських ЗС), а також культурно-гуманітарною. Саме тому, виходячи з цього, основними інтересами Канада у даній співпраці є покращення та

стимуляція розвитку власної економіки; налагодження тісних взаємин із державою з доволі нестабільного європейського регіону, з метою пошуку вигідного лобіста власних інтересів, паралельно встановлюючи міцний нормативно-правовий фундамент політичних взаємин. В свою чергу Україна зацікавлена в налагодженні тіснішого економічного виміру співробітництва, збільшенні товарообігу, однак в умовах війни (геополітична зміна в Чорноморському регіоні (окупація і подальша анексія Криму, початок військових дій на Сході України) наша держава вимушена шукати також і військового союзника.

Означені причини, а також постійно зростаюча інтенсивність українсько-канадських політичних, економічних, безпекових, військово-технічних, гуманітарних контактів викликають інтерес до питань становлення і розвитку співпраці між Україною та Канадою та роблять їх вивчення і дослідження актуальним та своєчасним.

Мета дослідження – провести комплексний науково-теоретичний аналіз двостороннього українсько-канадського співробітництва та ролі в ньому української діаспори Канади.

Визначена мета зумовила постановку і вирішення таких завдань:

- визначення та характеристика основних теоретико-методологічних підходів до визначення особливостей формування двосторонньої співпраці України та Канади;
- аналіз концептуальних засад, бібліографічних матеріалів та стану розробки проблеми українсько-канадського співробітництва;
- проведення точкового дослідження становлення нормативно-правової бази політичних, економічних, безпекових та військово-технічних, гуманітарних двосторонній відносин;
- характеристика виникнення (причини, історичні передумови) та розвитку української спільноти Канади;
- визначення впливу української діаспори на розвиток двосторонньої українсько-канадської співпраці.

Об'єктом дослідження є двостороння українсько-канадська співпраця протягом 1991-2019 рр.

Предметом дослідження виступають основні напрямки співробітництва України та Канади та роль в ньому української спільноти Канади.

Методи дослідження. Методологічну основу магістерської роботи складає система загальнонаукових методів та прийомів. У структурі даної системи виділяють теоретичний та емпіричний рівні методологічного дослідження. Визначені завдання і предмет дослідження зумовили використання таких емпіричних методів: збір фактів, первинне узагальнення, опис дослідних даних, аналіз, систематизація і класифікація. Ці методи складають основу системного підходу. Саме завдяки йому можлива адекватна постановка проблеми та логічно-послідовної стратегії її розв'язання.

Варто зазначити, що ще одним інструментом дослідження став структурно-функціональний підхід, завдяки якому систему двосторонніх зв'язків можна розглядати в контексті загальної системи міжнародних відносин. Також було застосовано дедуктивний та індуктивний підходи до аналізу українсько-канадської співпраці, а саме: як незначна деталь їх змінює чи подія світового масштабу впливає на розвиток окремих складових виключно двосторонніх контактів.

В процесі дослідження важливу роль зіграли проблемно-хронологічний підхід принципи історизму та об'єктивності, які дозволили логічно структурувати отриманий матеріал.

Структура магістерської роботи підпорядковується меті та логіці дослідницьких завдань. Вона складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, переліку скорочень та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ДВОСТОРОННЬОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА КАНАДИ.

1.1 Загальнотеоретичні підходи до розуміння двосторонньої співпраці України та Канади в контексті розвитку поняття «міжнародні відносини». Методологічна база дослідження.

В сучасних умовах світового розвитку, жодна держава не може існувати відокремлено, в замкнутій системі, оскільки глобалізаційні процеси посилюють взаємозалежність та взаємопроникність зовнішньої та внутрішньої політик держав, нівелюючи їх кордони, створюють таким чином єдине поле взаємодій. У системі міжнародних відносин, всі трансформації базуються на діяльності держав, котра спрямована на налагодження дво- та багатосторонніх політичних контактів, встановлення нового економічного порядку, створення глобального інформаційного поля інтеракцій тощо. Таким чином, для нормального функціонування в світовій системі, державам необхідно вступати у взаємодію з іншими акторами міжнародних відносин, які реалізуються через зовнішню політику держави. Зважаючи на те, що сучасні міжнародні відносини носять непередбачуваний, конфліктогенний та анархічний характер, єдиного підходу та набору методологічних прийомів для їх аналізу не існує.

У теорії міжнародних відносин, дослідники виокремлюють кілька концептуальних підходів до розгляду поняття двосторонньої співпраці в загальному та локальному, конкретному (в даному випадку України і Канади). В основу науки покладені принципи суб'єктивізму та об'єктивізму, котрі знайшли своє унікальне відображення в різних школах вивчення міжнародних відносин (реалізму, неореалізму, лібералізму, біхевіоризму тощо). Принцип суб'єктивізму являє собою систему поглядів, пов'язаних із трактуванням міжнародних відносин як суспільних стосунків, позбавлених об'єктивної основи та впливають із особистісних якостей певного індивіда¹. Тобто, транслюючи даний принцип на систему українсько-канадської двосторонньої співпраці, в основі зовнішньополітичної, зовнішньоекономічної та інших стратегій лежать здебільшого не національні

---

¹ Мальський М. З., Мацяк М. М. Теорія міжнародних відносин: Підручник. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 461 с. – С. 46-47. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk811805.pdf>

інтереси, а ставлення, бажання та погляди політичної еліти, як особистостей, а не керівного апарату інституції (держави). Такий план розвитку міждержавних взаємин доволі небезпечний, тому що інколи позиція глави держави відрізняється від загальнодержавної стратегії, моделі розвитку, що і призводить до появи конфлікту.

Принцип об'єктивізму полягає в тому, що міжнародні відносини мають реальний характер, а їхні рушійні сили та закономірності не залежні від волі та бажань людини². На нашу думку, даний принцип найбільш придатний для розвитку гармонійних та структурних двосторонніх міждержавних відносин.

Школа політичного реалізму, на думку багатьох науковців і дослідників, складає каркас традиційної теорії міжнародних відносин та характеризується як одне з найдавніших філософських спрямувань. Саме через її призму варто перш за все розглядати формування та особливості розвитку двосторонніх відносин в загальній системі міжнародних відносин. Найповніше та найвичерпніше описав реалізм Г.Моргентау, йдеться про його 6 принципів політичного реалізму³. Наприклад, відповідно до першого принципу, соціум та його політична система підпадають під об'єктивні закони, що укорінені в самій природі людини. Дані закони, власне, і регулюють суспільно-політичні інтеракції. Другий принцип формулюється як необхідність осмислити міжнародні політичні відносини в термінах влади. Реалізм концептуально організовує дослідницьке поле політичної науки⁴. В рамках саме другого принципу, дослідник поєднує реалістські ідеї та теорії із практикою націоналізму, хоча часто і критикував його. Він вважав, що сила націоналізму в єдності, адже саме він дає можливість навіть найменшій державі світу вести конкурентоспроможну зовнішню політику.

Велика кількість науковців стверджує, що існує певна суперечність між релігійною свідомістю та національною, а також протистояння націоналізму й релігії за владу над «душами» народів. Б. Андерсон зазначив: «XVIII ст. у Західній

---

² Там само.

³ Morgenthau H. J. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace* / Hans J. Morgenthau. — Fifth Edition, Revised. — N.Y. : Alfred A. Knopf, 1978. — 653 p.

⁴ М. Беззуб'як. Теорія та історія міжнародних відносин : Збірник наукових праць, вип.48. Київ : Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/15998/07-Bezzubjak.pdf?sequence=1>

Європі знаменує не тільки сходження епохи націоналізму, але й занепад релігійних способів мислення, що прямо відкидає будь-який зв'язок націоналізму з релігією»⁵. Він вважав, що усвідомлення певного народу як окремого соціального утворення процес радше політичний. Інший теоретик націоналізму Е. Гелнер, говорить вже про «спорідненість та комплементарність релігійної та національної свідомості»⁶.

Г. Моргентау розробив власну теорію походження та еволюції націоналізму, відповідно до якої емоційний зв'язок та ідентифікація певного індивіда з певною нацією обернено пропорційна стабільності певного суспільства. Іншими словами, чим сильніше людина почуває себе незахищеною, тим більше прагне вона ототожнити себе з широким національним колективом⁷. В контексті українсько-канадських відносин, дане положення розкривається в зародженні, становленні та активній діяльності української діаспори в Канаді та нерозривний її зв'язок з материковою батьківщиною. Саме через страх та самотність, потреба ідентифікації себе з певною нацією і дала поштовх до утворення найбільшої закордонної української громади, яка політично, економічно та культурно підтримує Україну на всіх рівнях.

Міркування Г. Моргентау поділяє також інший відомий дослідник Дж. Міршаймер. На його думку, як одного з провідних представників течії неореалізму, «ідеологія націоналізму набагато потужніша від ідеології демократії, тому будь-яка спроба нав'язати демократичний устрій більшості країн світу рано чи пізно призведе до націоналістичної реакції»⁸.

Третій принцип політичного реалізму передбачає те, що в основі зовнішньополітичної держави лежить її безпосередній інтерес, однак його зміст конкретно-історичний, тобто в різні часи, епохи він розуміється по-різному. Об'єднує всі епохи єдине бажання держави до влади. Четвертий та п'ятий принципи

⁵ Андерсон Б. Воображаемые сообщества. Размышления об истоках и распространении национализма / Бенедикт Андерсон ; пер. с англ. В. Г. Николаева — М. : Канон/пресс/Ц; Кучково поле, 2001. — 288 с. — (Малая серия «CONDITIO HUMANA» в серии «Публикации Центра Фундаментальной Социологии»).

⁶ Гелнер Е. Нації та націоналізм. Націоналізм / Е. Гелнер ; пер. з англ. Г. Касьянов. — К. : Таксон, 2003. — 300 с. — (Ex Professo)

⁷ Morgenthau H. J. Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace ... P. 112-113

⁸ М. Беззуб'як. Теорія та історія міжнародних відносин... С. 60

стосуються визнання морального значення політичної дії. Тобто, основною думкою було те, що моральні прагнення будь-якої нації значно відрізняються від основних універсальних моральних норм, оскільки кожне суспільство розвивається, еволюціонує (не тільки природно, але й духовно) самостійно, тому окрім загальних, спільних рис, має певні особливості, що зумовлені великою кількістю детермінантів. Саме тому, українсько-канадські відносини формуються індивідуально і визначення підходів до їх аналізу потрібно здійснювати індивідуально, оцінюючи особливості не тільки внутрішньо- та зовнішньодержавного розвитку кожної з держав, а також розвиток та силу впливу української громади в Канаді (транснаціонального утворення).

Останній, шостий принцип визначає політичний реалізм як відгалуження плюралістичної концепції природи людини. Тобто, людину, як індивід, варто розглядати комплексно, але при цьому враховувати при аналізі відносну самостійність окремих сторін її буття (економічної, моральної, релігійної).

Школа класичного реалізму, з 1980-х років поступово почала трансформуватись в школу неореалізму з його новими принципами та теоретико-методологічними підходами до аналізу системи міжнародних відносин та двосторонньої взаємодії держав зокрема. Події і процеси 1950-1960-х рр. значно відійшли від класичних понять реалізму. Цей методологічний підхід не міг вичерпно пояснити біполярність світу, інтеграційних процесів, багатостороннього економічного, політичного, культурного військового співробітництва на міжнародному рівні (ООН, НБСЄ, НАТО тощо), яке тільки посилювалось⁹.

Яскравим представником даної школи політичних вчень можна назвати Кеннета Уолтса та його працю «Теорія міжнародної політики»¹⁰ 1979 р., яка була протягом довгого періоду часу однією з найвпливовіших робіт даного напрямку. А

⁹ Козловська Ю.І. Теорія неореалізму та її місце в дослідженні міжнародних відносин та зовнішньої політики держав : Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Соціологія і політичні науки. 2015. Т. 20. Вип.1(22). URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/52136-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-104890-1-10-20151027.pdf

¹⁰ Waltz K. Theory of International Politics. Boston, MA: McGraw-Hill, 1979. URL: https://d11.cuni.cz/pluginfile.php/486328/mod_resource/content/0/Kenneth%20N.%20Waltz%20Theory%20of%20International%20Politics%20Addison-Wesley%20series%20in%20political%20science%20%20%201979.pdf

його наступники часто послуговувались саме його роботою, вважаючи її світоглядним орієнтиром. Г.Моурітцен писав «Уолтса зможе побити тільки сам Уолтс»¹¹. Дослідник дотримувався фундаментального положення про анархічність міжнародних відносин, які значно відрізняються від внутрішньо-суспільних, побудованих на ідеї ієрархії. Він вважав, що встановлення світового порядку, заснованого на правових нормах, колективній безпеці та регулятивній функції наднаціональних організації неможливе. Тобто навіть їх існування не створює своєрідного превентивного бар'єру від конфліктів, збройних протистоянь. Прикладом може слугувати російсько-українська війна. Уолтс вважає, що тільки сама держава зацікавлена та здатна забезпечити безпеку власних кордонів, стабільного внутрішнього середовища послуговуючись, відповідно, різними інструментами, одним з яких є пошук союзників та встановлення з ними двосторонніх міцних взаємин. Отже, саме такі погляди і відрізняють Уолтса від класичного представника школи реалізму Моргентая. Перший вважає, що мета діяльності держав на міжнародній арені – безпека, а другий – отримання максимальної влади.

Після розпаду біполярної системи міжнародних відносин у 1991 році, послуговуючись працями неореалістів, у теорії міжнародних відносин з'являється нова концепція – неолібералізм, який базувався на двох парадигмах чи інтерпретаціях: плюралізові та теорії світового суспільства. Плюралізм пов'язаний більшою мірою з такими дослідниками, як Дж. Най, Р. Кеохейн, Х. Алкер, Дж. Розенау та ін. Велику популярність отримала спільна праця Р.Кеохейна та Дж. Ная «Після гегемонії», випущена 1984 року, яка описувала доволі прогресивні ідеї: взаємодія держав через неурядові структури чи міжнародні організації мала б стати основою міжнародних політичних відносин. Дослідники сформувавши нову концепцію міждержавної взаємодії, а саме – транснаціональну, яка здійснюється державами чи поза урядовими структурами з метою встановлення та поглиблення співпраці. Ідея транснаціональної взаємодії була розкрита авторами у статті

---

¹¹ Haslam J. No Virtue Like Necessity. P. 250-251; Mouritzen H. Kenneth Waltz: A Critical Rationalist between International Politics and Foreign Policy//The Future of International Relations/ Ed. by I. Neumann, O. Woeber. London; New York. – 1997.

«Міжнародні відносини і світова політика»¹² 1972 р., яку згодом вдосконалили та трансформували в концепцію комплексної взаємозалежності, зазначеній у «Після гегемонії». Вона передбачала існування в світі плюралізму каналів зв'язків, тобто, не тільки офіційні уряди держав брали участь у процесах державотворення та розвитку системи міжнародних відносин, а й партії, групи інтересів (наприклад українська діаспора Канади).

Дж. Най та Р. Кеохейн визначають також п'ять варіантів впливу транснаціональних відносин на зміст і характер міждержавної взаємодії:

1. Зміна відносин між державами під впливом інтересів недержавних акторів;
2. Міжнародний плюралізм, тобто взаємодія держав у транснаціональних організаціях (з метою координації власної діяльності) з абсолютно різними національними інтересами;
3. Розвиток механізмів стримування держав і їх політик через інструмент залежності і взаємозалежності країн;
4. Збільшення, за допомогою діяльності недержавних організацій, можливостей впливу урядів одних держав на політику інших;
5. Виникнення автономних акторів із власною зовнішньою політикою, які здатні протистояти державі та навіть посягати на її політику. Таким чином держави стають залежними від того, що самі не можуть контролювати¹³.

Отже, проведений аналіз теоретико-методологічних принципів та підходів до розуміння системи двосторонніх відносин через призму загальних міжнародних відносин дає підстави вважати, що в сучасній політичній науці існує два загальні ідейні табори: неореалізму та неолібералізму. Здебільшого, погляди двох шкіл сходяться: міжнародний світовий простір носить анархічний характер; держави прагнуть до самозбереження, але застосовують, відповідно до двох концепцій, різний інструментарій: за ідеями реалізму – основна ціль держав – влада, досягнення якої відбувається через двосторонні контакти на вищому рівні, а за лібералізмом – держава прагне до безпечного середовища навколо неї, шляхом створення системи

¹² Keohane R. O., Nye J. S. *Transnational Relations and World Politics*. Cambridge, Ma : Harvard University Press, 1972. URL: https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/364783/mod_resource/content/1/keohane-nye_1971.pdf

¹³ Мальський М. З., Мацяк М. М. Теорія міжнародних відносин... С. 263

наднаціональних організацій, транснаціональних утворень, котрі урізноманітнюють перелік акторів міжнародних відносин. Зазначимо, що є ряд положень, якими дві доктрини різняться, а саме: прихильники реалізму стверджують, що держава має найпотужніший силовий потенціал, порівняно з іншими акторами міжнародних відносин; може покладатись виключно на власні сили, а також, що її безпека та забезпечення матеріальних інтересів забезпечуються виключно з позиції сили. Лібералісти ж стверджують, що силовими якостями наділені не виключно держави, а ще й міжнародні урядові та неурядові організації та транснаціональні утворення; система цих організацій покликана забезпечити мирне, безпечне зовнішнє середовище на міжнародній арені; в контексті питання матеріального та нематеріального забезпечення, переважає теорія м'якої сили (дипломатія).

1.2 Джерельна база та стан розробки проблеми.

У сучасній історіографії питання двостороннього українсько-канадського співробітництва відносно нове та не досконально вивчене. Існує не такий великий перелік робіт, присвячених висвітленню даного питання повністю, однак варто зазначити, що в багатьох наукових роботах певні аспекти питань даної теми все ж представлені.

В ході нашого дослідження, сформувався перелік наукових джерел, котрі умовно можна поділити на чотири категорії. До першої категорії відносимо договірно-правову базу українсько-канадського співробітництва, котра являє собою правовий фундамент розбудови взаємин з моменту отримання Україною статусу незалежної держави. В першу чергу, це документи про визнання української незалежності Канадою та встановлення дипломатичних зносин – декларації: «Декларація про відносини між Україною і Канадою», «Спільна Декларація про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Канадою», «Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою», «Угода про дружбу і співробітництво між Україною і Канадою» та ін., також важливе значення мають угоди, які формують основу майбутніх двосторонніх відносин в різних

сферах, наприклад «Пріоритети українсько-канадських відносин (Дорожня карта)», «Декларація про економічне співробітництво між Україною і Канадою», «Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою», «Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою», «Угода між Урядом України і Урядом Канади про військові відносини» тощо. Дані нормативно-правові акти формують правовий каркас двосторонні відносин, в рамках якого вони згодом набувають все нових і нових форм та проявів. Детально ознайомитися зі збіркою договірно-правової бази українсько-канадських відносин у двосторонньому та багатосторонньому форматі можна на офіційному порталі Верховної Ради України за запитом «Міжнародні документи (Канада)» - близько 171 документ¹⁴.

До другої групи відносимо офіційні розпорядження, повідомлення, коментарі органів державної влади, міністерств, і їх підрозділів, служб, що прямо або опосередковано регламентують, реалізують або розкривають українсько-канадські відносини. Зокрема до них належать:

- укази президента України, наприклад «Про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України у 2010 році для участі у багатонаціональних військових навчаннях»;
- постанови Верховної ради України;
- відомості Міністерства оборони України та Міністерства національної оборони Канади: «Участь ЗС України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки», «Воєнна історія», «Operation UNIFIL» тощо;
- повідомлення, коментарі вищих посадових осіб держави чи інформація про стан відносин у різних сферах співпраці з офіційних порталів Посольства України в Канаді та Посольства Канади в Україні: «Коментар Прем'єр-міністра Канади Стівена Гарпера щодо ситуації в Україні»;
- офіційні звернення Верховної ради України до урядів інших держав (до канадського зокрема);

---

¹⁴ Міжнародні документи (Канада) // Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main?find=2&dat=00000000&user=a&text=%D0%9A%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%B4%D0%B0&textl=1&bool=and&org=0&typ=0&datl=0&yer=0000&mon=00&day=00&numl=2&num=&minjustl=2&minjust=>

- постанови ЦВК: «Про реєстрацію офіційних спостерігачів від Канадської місії спостереження за виборами (CANEOM) на позачергових виборах Президента України 25 травня 2014 року» тощо.

Окремої уваги заслуговують інформаційні бюлетні, аналітичні дослідження та дорожні карти, як «Біла книга – 2018. Збройні сили України» чи «Українська призма: Зовнішня політика 2015». Вони комплексно та в повному обсязі описують основні напрямки двосторонньої взаємодії України з іншими державами та нинішні чи потенційні результати співпраці.

До третьої групи джерел відносимо використані наукові дослідження становлення і розвитку українсько-канадських відносин. Стосовно даного напрямку бібліографічного аналізу, варто зауважити, що існує певний теоретичний, інформативний доробок українських та закордонних науковців, котрі, кожен по-своєму, різною мірою дослідили та описали конкретні виміри двосторонньої співпраці. Наприклад, питання цієї тематики висвітлені в дослідницьких роботах професорського складу Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича, в контексті розвитку загального канадознавства, а саме В.В.Богатирець¹⁵, П.М.Катеринчука¹⁶, В.Ю.Макара¹⁷, О.О.Козачука¹⁸, Ю.І.Макара¹⁹ тощо. Варто зазначити, що роботи Н.Романюк²⁰, В.В.Запаранюка²¹, С.В.Кононенка²²,

¹⁵ Богатирець В. В. Канадська багатокультурність: політичний досвід і суспільна практика (національний і глобальний виміри) : дис. ...канд. політ. наук : 23.00.04 / Валентина Вікторівна Богатирець. – Чернівці, 2007.

¹⁶ Катеринчук П. М. Еволюція канадського федералізму та проблема Квебека (80-ті – 90-ті рр. XX ст.) : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Павло Миколайович Катеринчук. – Чернівці, 2002.

¹⁷ Віталій Макар. Двосторонні відносини України та Канади: формування, розвиток, перспективи динаміки: монографія/за заг. Літ. Ред.. Ряднова В.П. Чернівці: ЧНУ, 2020. 495 с. – С. 151

¹⁸ Козачук О. Політика Канади та США щодо корінних народів: можливі уроки для України / Олег Козачук // Панорама політологічних студій: науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне: РДГУ, 2013. – Вип. 11. – С. 214-220

¹⁹ Юрій Макар. Канадознавство в Чернівецькому університеті. Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей 2020 / 41. Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2020. – Т. 41. – С. 19-28

²⁰ Наталія Романюк. ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА КАНАДИ: наукова доповідь. Луцьк, 2018. URL: <https://relint.eunu.edu.ua/index.php/relint/article/view/80/74>

²¹ Запаранюк В. В. Партійно-політична система сучасної Канади : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Віталій Васильович Запаранюк. – Чернівці, 2009

²² Кононенко С. В. Центральна і Східна Європа в системі сучасної зовнішньої політики Канади : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 / Сергій Володимирович Кононенко. – К., 1996.

Г.Перепелиці²³, М.Марунчак²⁴, В.Мудрого²⁵, В.Г.Бондаренка²⁶ також розкривають особливості певних напрямків українсько-канадської співпраці. Кожен з авторів проводив дослідження в конкретній, вузькоспеціалізованій сфері, наприклад В.Ю.Макар в основу свого дослідження поклав політичні, соціально-економічні та гуманітарні напрямки двосторонньої взаємодії, в ньому описані загальні процеси, складнощі та переваги становлення українсько-канадської кооперації, проведений аналіз взаємовпливу зовнішньополітичної діяльності держав на внутрішньополітичний розвиток, а також досліджено питання української спільноти в Канаді, як транснаціональної інституції. Науковці В.В.Запаранюк, П.М.Катеринчук, О.О.Козачук та С.В.Кононенко також працювали в схожому напрямку стосовно розкриття особливостей політичної формації канадського уряду, основних зовнішньодержавних поглядів на можливу майбутню взаємодію з державами Центрально-східного регіону Європи та Україною зокрема.

Основних питань безпекового та військово-технічного співробітництва українсько-канадських відносин торкались в своїх роботах Г.Перепелиця та Н.Романюк. Вони чітко визначили причини для встановлення подібного напрямку співпраці, практичний інструментарій імплементації нормативно-правової бази в реальне поле дво- та багатосторонніх взаємодій та дослідили безпекові взаємини України та Канади в рамках міжнародних організацій: перш за все в НАТО, ОБСЄ, ООН.

Окремої уваги заслуговує пласт наукового доробку, що стосується питання української діаспори в Канаді, а саме чотири хвилі міграції, стиль життя та громадсько-політична діяльність спільноти. В свої працях дослідили

---

²³ Г. Перепелиця. Особливе партнерство України і Канади в безпековій та оборонній сферах. Історико-політичні проблеми сучасного світу : Збірник наукових статей. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2020. – Т. 41. – С. 58-72

²⁴ Марунчак М. Історія українців Канади. Вінніпег, 1991. Т. 1 464 с.

²⁵ Мудрий В. Нова українська еміграція / Василь Мудрий // Українці у вільному світі : Ювілейна книга Українського Народного Союзу (1894-1954) / [Зредагували Л. Мишуга, А. Драган]. – Нью-Йорк : Видання УНС, 1954. – 382 с. – С. 115 – 136.

²⁶ В. Г. Бондаренко. "Третя хвиля" української міграції і вільнокозацький рух у 1945-1952 рр. : Наукові праці історичного факультету, вип. XXXVII. Запоріжжя : ЗНУ, 2014. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Npifznu_2014_38_41.pdf

В.В.Богатирець, М.Марунчак, В.Мудрий, В.Ю.Макар, Ю.І. Макар, О.О.Козачук, О.С.Лозовицький²⁷, О.Дзира²⁸, В.Г.Бондаренко та інші. Науковці зосередили свою увагу на історичному, політичному та економічному контексті чотирьох хвиль міграцій українського населення до Канади та початку зародження суспільно-громадських осередків транснаціональної організації. Зокрема О.Лозовицький охарактеризував теоретико-методологічну базу дослідження та першу хвилю імміграції; О.Дзира та В.Бондаренко – другу та третю хвилі відповідно.

До четвертої групи відносимо повідомлення засобів масової інформації, інформаційних агентств та порталів. Хоча вони і носять переважно публіцистичних характер, однак розкривають ряд факторів основного поточного перебігу подій, що стосуються міждержавних взаємин. Тому ми намагалися використовувати дані відомих аналітиків і науковців у не скомпрометованих новинних порталах «Укрінформ»²⁹, «Європейська правда»³⁰, а також новини із офіційного веб-сайту Посольства України в Канаді.

Тема проблематики українсько-канадського двостороннього співробітництва актуальна та цікава, однак на вітчизняному літературному просторі існує не велика кількість монографічних праць даного напрямку, саме тому він потребує подальших досліджень та узагальнень.

---

²⁷ Лозовицький О.С. Діаспори в сучасному світі: чинник зовнішньої політики чи важіль впливу держави? URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Lozovitskiy.pdf>

²⁸ Олеся Дзира. Друга хвиля еміграції українців до Канади: причини, характер і склад. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Dzyra_Olesia/Druha_khvyliya_emihratsii_ukraintsiv_do_Kanady_prychyny_kharakter_i_sklad.pdf?PHPSESSID=uc9avu58dvtjhs619v31h3etv7

²⁹ Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/block-lastnews>

³⁰ Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/>

РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА НОРМАТИВНО-ІНСТИТУЦІЙНЕ ОФОРМЛЕННЯ УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКИХ ВЗАЄМИН ПІСЛЯ ЗДОБУТТЯ УКРАЇНОЮ НЕЗАЛЕЖНОСТІ.

2.1 Створення нормативно-правової бази двосторонніх взаємин у політичній сфері.

На сьогоднішній день, зовнішньополітичним відносинам багатьох держав притаманні схожі особливості: динамізм, висока взаємозалежність один від одного, що в свою чергу виливається у посилення двосторонніх контактів, налагодження якомога більше вимірів співпраці на довгострокову перспективу. Варто відмітити, що дотримання таких принципів двосторонніх відносин становлять підвалини для об'єктивної, плідної та безпечної співпраці, а саме принцип суб'єктності (відповідно до нього кожна держава – незалежна, самостійна, суверенна), реалістичності (необхідно тверезо оцінювати рівень співвідношення національних інтересів і можливостей для їх реалізації) та принцип прагматизму (національні інтереси однієї держави нівелюються тоді, коли вони безпосередньо втручаються і шкодять таким самим інтересам іншої; звичайно, якщо мова йде про демократичну, толерантну міжнародну спільноту)³¹.

На нашу думку, основа будь-якого двостороннього співробітництва будується на компромісі та інструментах «м'якої сили». Воно виливається в різні форми: обмін візитами, укладання двосторонніх угод, для сумісного розв'язання ряду політичних, економічних, соціальних чи, навіть, територіальних проблем, чи, можливо, підвалинами налагодження такої співпраці стають міжнародні міжурядові організації (ООН, НБСЄ, згодом ОБСЄ, ЄС тощо). Формування українсько-канадської нормативно-правової бази розпочалося після визнання канадським урядом незалежності України 22 вересня 1991 року, підписання «Декларації про відносини між Україною та Канадою»³². Здебільшого, канадське керівництво, аргументуючи своє бажання до двосторонньої співпраці, посилялося на історичне минуле, в якому простежується певна спільність двох народів, а також «на бажання

³¹ Wight M. Power Politics. London: Continuum, 2002, P, 42-46

³² Декларація про відносини між Україною і Канадою. 22 вересня 1991 р. № 124_028. Відомості Верховної Ради України. Оттава. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_028#Text

розвивати і поглиблювати контакти на всіх рівнях і заохочувати обміни в галузях політики, науки, техніки, освіти, спорту та інших сферах»³³. Власне дипломатичні відносини були встановлені 21 січня 1992 року, підписанням «Спільної Декларації про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Канадою»³⁴.

Ми вважаємо, що українсько-канадська співпраця розпочалась саме з укладання системи нормативних актів, якими вони послуговуються досі. Умовно, хронологію розвитку взаємин можна розділити на 3 етапи: 1) із 1991 р. до 1999 р. – становлення відносин між державами, початок розвитку співпраці: проведено 15 зустрічей і візитів на різних рівнях; підписано 40 документів, що складають основу для розвитку взаємовигідної економічної співпраці, визначають загальні напрями та цілі розвитку двосторонньої економічної співпраці. 2) із 2000-го до 2006 р. – уповільнення темпів розвитку відносин та контактів на найвищому рівні: підписано сім документів, зокрема, низку домовленостей у сфері співробітництва з питань зміни клімату, житлового будівництва, у галузі доброчесності, у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним способом, та фінансування тероризму. 3) із 2007 р. до 2019 р. - найпродуктивніша фаза взаємин³⁵.

23 вересня 1992 року було підписано «Меморандум про взаєморозуміння щодо консультацій між Урядом України і Урядом Канади»³⁶, згідно з яким держави задекларували своє бажання до поглиблення відносин, зміцнення взаємної довіри та демократичного партнерства. Інструментами імплементації таких прагнень стали: двосторонні контакти, візити та консультації на рівні міністрів закордонних справ, їх заступників, керівників підрозділів тощо, з різних питань. Безпосередньо характер українсько-канадських відносин зазначався у «Спільній декларації про особливе

---

³³ Так само.

³⁴ Спільна Декларація про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Канадою. 27.01.1992 р. №124_005. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_005#Text

³⁵ Україна – Канада: сучасні наукові студії [Текст]: кол. моногр.: у 3-х кн. Кн. 1 = Ukraine – Canada: Modern Scientific Studies: Collective Monograph [Text]: in three books. Book 1. – Луцьк : Вежа-Друк, 2018. –132 с. С.32-33

³⁶ Меморандум про взаєморозуміння щодо консультацій між Урядом України і Урядом Канади. Дата підписання: 23.09.1992 р. Дата набуття чинності: 23.09.1992р. № 124_007. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_007#Text

партнерство між Україною та Канадою»³⁷, підписаній 31.03.1994 року. Сторони висловлювали своє бажання та готовність до: «забезпечення регулярного політичного діалогу та консультацій з питань міжнародної безпеки; започаткування процесу співробітництва між міністерствами закордонних справ». Важливість угоди про особливе партнерство також полягає в тому, що в ній зазначались засади принципово нового рівня, більш глибокого, ніж звичайне співробітництво. Зокрема, для України, суть даного партнерства розкривалось через забезпечення національної безпеки (виключно як без'ядерної держави), а саме виокремлювались чотири основні напрямки двосторонніх відносин між Україною та Канадою: підтримка миру в Європі та діяльність у галузі превентивної дипломатії в рамках ООН; скорочення кількості озброєння і, безумовно, ядерне роззброєння України; захист навколишнього середовища (екологічна безпека) та подолання наслідків Чорнобильської катастрофи. Зважаючи на це, можна зробити висновок, що метою угоди стала необхідність створювати та покращувати договірно-правову базу українсько-канадських відносин.

Спільно з даною Угодою, 24 жовтня 1994 року, в ході свого візиту до Канади, президент України Л.Кучма, підписав «Угоду про дружбу і співробітництво між Україною і Канадою»³⁸ (ратифікована 1995 р.), яка стала своєрідним підтвердженням результативності таких двосторонніх контактів та стала поштовхом розвитку українсько-канадських відносин. Основною ідеєю угоди було забезпечення умов для розвитку «політичних підвалини для довгострокового, конструктивного і динамічного партнерства, як на двосторонній, так і багатосторонній основі»³⁹. Метою угоди стала співпраця в рамках ООН та інших міжнародних організаціях, аби утвердити демократичні цінності, права людини та соціальну справедливість, утримуючись від застосування чи погрози застосування сили проти територіальної цілісності. Крім того, окрема увага приділялась статтям

---

³⁷ Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою. Дата підписання: 31.03.1994 р. Дата набуття чинності: 31.03.1994 р. №124_002. Київ. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_002#Text

³⁸ Угода про дружбу і співробітництво між Україною і Канадою. 15.02.1995 р. № 124_001. Оттава. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_001#Text

³⁹ Так само

про підтримання регулярного діалогу на найвищому політичному рівні; консультації між міністрами закордонних справ, законодавчими і виконавчими органами, громадськими діячами і приватними організаціями і координація їх позицій з міжнародних питань.

На нашу думку, хоча зовнішня політика України протягом 1990-х рр. характеризувалась багатовекторністю та бажанням віднайти якомога більше стратегічних партнерів, Канада продовжувала залишатись одним з найважливіших напрямків співпраці, не зважаючи на те, що для канадського керівництва така політична модель диверсифікації зовнішньополітичних контактів була радше маневруванням та невизначеністю. Говорячи про формування українських зовнішньополітичних пріоритетів доцільно було б погодитись з тезою Макара В.Ю. «на рубежі XX-XXI ст. вони відбувались під впливом розгортання процесів євроатлантичної та європейської інтеграції та політики Росії, спрямованої на утримання України в сфері свого впливу»⁴⁰.

Двосторонні українсько-канадські відносини в політичній сфері отримали друге дихання після підписання 5 грудня 2001 року «Спільної Декларації про подальший розвиток відносин особливого партнерства між Україною і Канадою»⁴¹ міністром закордонних справ України А. Зеленком та міністром закордонних справ Канади Д. Менлі. В ній підтверджувались норми та принципи двосторонніх відносин зазначених в «Спільній Декларації про відносини особливого партнерства між Україною та Канадою» 1994 року. Вона мала певні, принципово відмінні від попередніх угод, особливості. Перш за все, на вищому рівні визнавалось, що українська спільнота Канади є суб'єктом публічної дипломатії та чинником, що підтвердив існування нового формату двосторонньої співпраці, діяльність якої сприяла розширенню цих зв'язків. Ми вважаємо, що таким чином, в канадському уряді утворилося сильне українське лоббі, яке протягом всього XX століття доводило вірність та готовність допомогти українському народові. Тож, специфіка

---

⁴⁰ Віталій Макар. Двосторонні відносини України та Канади: формування, розвиток, перспективи динаміки ... С.265

⁴¹ Спільна Декларація про подальший розвиток відносин особливого партнерства між Україною і Канадою. 05.12.2001 р. Київ. Посольство України в Канаді. URL: <http://www.infoukes.com/ukremb/jointdeclar-u.shtml>

двостороннього партнерства України та Канади не схожа, на будь-які інші, саме за рахунок внеску української діаспори. Угода охоплювала практично кожен з сфер, наприклад: у сфері політичних взаємовідносин передбачався регулярний політичний діалог на найвищому рівні, співробітництво між Міністерством закордонних справ України та Міністерством закордонних справ і міжнародної торгівлі Канади шляхом постійних консультацій, з подальшим затвердженням плану дій з пріоритетних питань; у сфері міжнародної безпеки розпочинались регулярні консультації власне з питань міжнародної безпеки між Міністерством закордонних справ України та Міністерством закордонних справ і міжнародної торгівлі Канади, відбувалась імплементація конвенцій на протоколів ООН, що регулювали питання боротьби з тероризмом та міжнародною організованою злочинністю, продовжувалось активне співробітництво з імплементації зобов'язань щодо знищення протипіхотних мін в Україні, продовжувалось співробітництво у сфері миротворчої діяльності та превентивної дипломатії в рамках Організації Об'єднаних Націй, ОБСЄ, НАТО, в рамках, визначених «Хартією про особливе партнерство між Україною та НАТО»⁴² та програмою «Партнерство заради миру»⁴³. В економічній сфері передбачалось створення постійного механізму регуляції діяльності, торгівлі через українсько-канадську міжурядову комісію з питань економічного співробітництва (МЕК), а також сприяння практичному і ефективному розв'язанню інвестиційних спорів. Більше того, Україна повинна була продовжувати виконання взятих на себе зобов'язань пов'язаних із вступом в СОТ та встановити тісну співпрацю з її членами.

Окрім вже зазначених сфер співпраці в рамках Угоди, як інші сфери кооперації України та Канади визначалось співробітництво на міжрегіональному рівні через укладання угод між окремими областями (регіонами) України та канадськими провінціями. Прецедент був у 1995 році, а саме підписання «Меморандуму про

---

⁴² Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору. Дата підписання: 09.07.1997 р. Дата набуття чинності: 09.07.1997 р. № 994_002. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002#Text

⁴³ Партнерство заради миру. Україна – НАТО. 08.03.1994 р. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/partnerstvo-zaradi-miru>

співробітництво між Україною та провінцією Саскачеван (Канада)»⁴⁴, який стосувався енергетики, сільського господарства, охорони здоров'я, освіти, культури тощо. «Спільна Декларація про подальший розвиток відносин особливого партнерства між Україною і Канадою»⁴⁵ містить також дані про «необхідність розвивати співробітництво в сфері технічної допомоги у поглибленні ринкових реформ, сприянні демократичному розвитку та підвищенні ефективності управління, підтримці реформ в аграрному секторі, вирішенні проблем охорони навколишнього природного середовища, а також пошук шляхів подолання наслідків аварії на Чорнобильській атомній станції»⁴⁶.

Ми вважаємо, що протягом періоду другої президентської каденції Л.Кучми та президентства В.Ющенка спостерігався певний застій та безініціативність в розвитку сфери політичної співпраці, який потребував якісно новий рішення, саме тому оновлення пріоритетів в багатьох сферах (економічній, політичній, безпековій, військово-технічній) ознаменувалось підписанням «Дорожньої карти українсько-канадських відносин»⁴⁷ 24.09.2009 року, міністрами закордонних справ України та Канади – В. Хандогієм та Л. Кенноном відповідно. Згідно з нею, Україна та Канада позиціонувалися як друзі та надійні партнери, що «прагнуть до динамічних взаємин між двома народами, що в свою чергу ґрунтуються на особливих історичних та культурних зв'язках, збагачених та скріплених наявністю у Канаді понад мільйонної української діаспори»⁴⁸. В перспективі, відносини мали б розвиватися на основі кількох принципів: поширення демократії, економічні свободи, гарантія територіальної цілісності та безпеки, верховенство права, захист прав людини і громадянина, підтримка інноваційного розвитку і технологій.

⁴⁴ Меморандум про співробітництво між Україною та провінцією Саскачеван (Канада). Дата підписання: 02.10.1995 р. Дата набрання чинності: 02.10.1995 р. № 124_042. Київ. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_042#Text

⁴⁵ Спільна Декларація про подальший розвиток відносин особливого партнерства між Україною і Канадою. 05.12.2001 р. Київ. Посольство України в Канаді. URL: <http://www.infoukes.com/ukremb/jointdeclar-u.shtml>

⁴⁶ Там само

⁴⁷ Пріоритети українсько-канадських відносин (Дорожня карта). Government of Canada. 24.09.2009 р. URL: https://www.canadainternational.gc.ca/ukraine/bilateral_relations_bilaterales/canada_ukraine.aspx?lang=ukr

⁴⁸ Там само

«Дорожня карта українсько-канадських відносин» містить підвалини для подальшого розвитку політичного діалогу, євроатлантичної безпеки, співробітництва у сфері безпеки та оборони, а також співробітництво в економічній, торговельній та енергетичній сферах. Україна та Канада ведуть активний двосторонній політичний діалог за допомогою такого інструменту двосторонньої взаємодії, як обмін візитами на високому рівні; плідна співпраця в рамках Комісії Україна-НАТО, ОБСЄ, ООН тощо, а також здійснюють консультації між Міністерством закордонних справ України та Департаментом закордонних справ і міжнародної торгівлі Канади з питань безпеки. В рамках НАТО, держави захищають спільні цінності, зміцнюють мир та безпеку в регіоні і світі. Щобільше, канадська сторона повністю підтримує євроатлантичні прагнення України та готова будь-яким чином допомогти.

Держави продовжують протидіяти незаконному розповсюдженню матеріалів та технологій; співпрацюють в рамках ініціативи «Глобальне партнерство проти розповсюдження зброї та матеріалів масового знищення»⁴⁹ ініційованої G-8 з метою ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, а також імплементують існуючі міжнародні домовленості у сфері контролю над озброєннями.

Після обрання президентом України В. Януковича, зовнішня політика нашої держави формувалась згідно з ідеєю позаблоковості. Це означало відмову від євроатлантичної інтеграції, Україна поверталась до сфери впливу РФ, а принципи, зазначені в Дорожній карті знецінювалися та ігнорувалися. Територіальна цілісність та безпечне існування складають фундамент зовнішньополітичних інтересів Канади, саме тому, після початку «Революції гідності» 2013 р., анексії Криму Росією та окупація Донецької та Луганської областей у 2014 році, підтримуючи світову спільноту, Канада виступила із заявою на підтримку Мінського мирного процесу як єдиного можливого шляху до тривалого, проте мирного вирішення конфлікту на території України.

---

⁴⁹ Глобальне партнерство. Сайт з питань ядерної безпеки, радіаційного захисту та нерозповсюдження ядерної зброї. 27.06.2002 р. URL: <https://www.uatom.org/globalne-partnerstvo-2>

3 березня 2014 прем'єр-міністр Канади Стівен Гарпер виступив із коментарем щодо ситуації в Україні. У відповідній заяві зазначалось, що Канада та країни Великої сімки в один голос засудили військову інтервенцію російської сторони в Україну та закликали В.Путіна негайно вивести збройні сили. За словами С.Гарпера Канада призупинила підготовку до саміту G- 8, відкликала свого посла з Москви, відмовилась від участі у Параолімпійських іграх та взагалі перегляне увесь спектр запланованого двостороннього співробітництва з РФ⁵⁰.

Виступаючи в Парламенті С.Гарпер зазначив, що «російське вторгнення в Україну є явним порушенням міжнародного права» і заявив у зв'язку з цим, про припинення канадської участі в Канадсько-російській міжурядовій комісії. Згодом, після проведення на території Кримського півострова референдуму, С.Гарпер зазначив, що вторгнення Росії в Україну є актом агресії, явним порушенням суверенітету України та міжнародного права.

Зважаючи на військові дії, безпідставно спрямовані проти України, світова спільнота, Канада зокрема, (члени ЄС, НАТО, G-7), шляхом накладання, в три етапи, пакетів санкцій, вирішила розпочати процес економічного стримування РФ. Перший етап (6 березня 2014 р.) полягав у призупиненні політичного діалогу із агресором, а також процесу підготовки до майбутнього саміту G8. Канада активно долучилася до процесу накладання санкції на другому етапі, а саме, канадський уряд оголосив 20 березня 2014 року про новий пакет, який стосувався ряду фізичних осіб, яким був заборонений в'їзд на територію Канади, а також будь-яка юридична діяльність. 29 квітня 2014 року слідом за США про додаткові санкції оголосили Рада ЄС та Японія з Канадою. Санкції перш за все спрямовувались проти окремих політиків і бізнесменів, а також стосувались обмежень на отримання віз. Список Канади також включав дві російські кредитні організації: «Експобанк» і «Росенергобанк»⁵¹.

---

⁵⁰ Коментар Прем'єр-міністра Канади Стівена Гарпера щодо ситуації в Україні від 03.03.2014. Посольство України в Канаді. 2014. URL: <https://canada.mfa.gov.ua/news/18835-zajava-premjerministra-kanadi-stivena-kharpera-shhodo-situaciji-v-ukrajini>

⁵¹ АНТИРОСІЙСЬКІ САНКЦІЇ. Укрінформ. 2014. URL: <https://www.ukrinform.ua/tag-antirossijskie-sankcii?page=7>

Третій етап санкцій найбільший, оскільки включав кілька хвиль. Перша хвиля відбувалась в 2014 році, 6 серпня 2014 року канадський уряд оголосив про розширення списку санкцій, тепер під них підпадали банки ВТБ, Россільхозбанк, Банк Москви і Російський Національний Комерційний Банк (РНКБ). Санкції також вводяться проти Об'єднаної суднобудівної корпорації і лоукостера «Доброльот», ряду кримських компаній: «Новий світ» і «Масандра», компаній, які володіють комерційними портовими спорудами в Керчі і Севастополі, а 16 вересня цього ж року до чорного списку було додано кілька високопоставлених російських військових та Сбербанк Росії⁵². 29 червня 2015 року Канада проголосила, що до розширеного списку санкцій увійшли компанії «Газпром», «Газпром нафта», «Сургутнефтегаз» і «Транснафта», підприємства «Оборонпром», «Станкоінструмент», «Високоточні комплекси», «Хімкомпозит», «Об'єднана авіабудівна корпорація», «Тульський збройовий завод» і ВАТ «Сіріус». Санкції також торкнулися фондів «Маршал Капітал», «Євразійський союз молоді» (ЄСМ) та мотоклубу «Нічні вовки». До «чорного списку» внесені російський політолог Олександр Дугін, лідер ЄСМ Павло Каніщев і Андрій Коваленко⁵³. Таким чином, великий пласт бізнес простору Російської Федерації виявився замороженим.

15.03.2019 року Канада виступила із заявою, в якій йшлося: «Канада, у координації з Європейським Союзом та США, сьогодні оголошує про нові санкції у відповідь на агресивні дії Росії в Чорному морі та Керченській протоці та незаконну анексію Криму Росією. Міністр закордонних справ Христя Фріланд оголошує про санкції проти 114 осіб та 15 суб'єктів, відповідно до Закону про спеціальні економічні заходи»⁵⁴.

Ми вважаємо, що, не зважаючи на те, що санкції спрямовані на економічний тиск, тим не менше, відносяться до політичних інструментів впливу та яскраво демонструють позицію канадського уряду щодо України в умовах гібридної війни. Крім того, важливим аспектом характеристики політичної складової українсько-

---

⁵² Там само.

⁵³ Там само.

⁵⁴ Канада запровадила санкції проти 114 осіб та 15 компаній РФ від 15.03.2019 р. Європейська правда. 2019. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2019/03/15/7094018/>

канадських стосунків була і є підтримка Канадою українських прагнення та зусиль спрямованих на євроатлантичну інтеграцію.

2.2 Основні напрямки та тенденції економічного співробітництва України та Канади.

Основою будь-яких двосторонніх міждержавних відносин є економічно-торгівельна співпраця і українсько-канадські взаємини не стали виключенням. Доречно погодитися з українським дослідником В. Макаром, який вважає, що економічне співробітництво ґрунтується на «виробленні адекватної сукупності інструментів і механізмів розширення товарообігу, вдосконалення експортно-імпоротної структури, прогнозування та оцінки товарних ринків, здійснення валютно-фінансових операцій і контролю»⁵⁵. Звичайно, економічні відносини не можуть існувати осторонь від зовнішньої та внутрішньої політики держав, формуючи таким чином систему нерозривних зв'язків. Канада, на відміну від України має достатньо розвинену ринкову економіку, саме тому в українсько-канадських відносинах спостерігається певне зміщення центру на користь Канади.

Нормативно-інституційне оформлення двосторонніх взаємин в економічній сфері розпочалось із підписання 07 липня 1992 року «Декларації про економічне співробітництво між Україною і Канадою»⁵⁶, в якій зазначалися принципи двосторонніх економічних відносин. Згідно з нею, дві держави повинні були наступного року розпочати підготовку укладення нової «Угоди про економічне співробітництво», яка, в свою чергу, мала замінити вже існуючу, однак підписану між Канадою та УРСР. Важливим є те, що зовнішньоекономічна двостороння співпраця між Україною та Канадою існувала ще до того, як наша держава здобула незалежність та являла собою своєрідний вотум довіри канадського уряду до однієї з республік СРСР.

---

⁵⁵ Віталій Макар. Двосторонні відносини України та Канади: формування, розвиток, перспективи динаміки... С.305

⁵⁶ Декларація про економічне співробітництво між Україною і Канадою. 07.07.1992 р. № 124_006. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_006#Text

Ця декларація мала допомогти закласти основи для економічного співробітництва між Канадою та Україною, які більшою мірою відповідатимуть реаліям сучасності. Іншими словами дати відносинам друге дихання. В ній визначалось: економічна перебудова та перехід України до ринкової економіки; приєднання до світових структур міжнародної економіки, таких як СОТ, МВФ, ОЕСР тощо та подальша економічна взаємодія в рамках цих організацій; орієнтація на лібералізовану систему ринкових відносин; диверсифікація зв'язків та оптимізація контактів на всіх рівнях; підтримка малого та середнього бізнесу. Механізмом, який мав забезпечити дотримання основних пунктів угоди, стали регулярні консультації стосовно економічного співробітництва між Міністерством зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України та Міністерством закордонних справ і міжнародної торгівлі Канади. Пріоритетні сектори господарства (додаток 1, таблиця 1) стали, фактично, тією базою, поштовхом до покращення взаємин саме економічного напрямку.

Поглиблюючи сферу економічної взаємодії та на підтримку лібералізації системи ринкових відносин Україна та Канада уклали низку угод, а саме «Угода між Урядом України і Урядом Канади про торговельні та комерційні відносини»⁵⁷ та «Спільну Декларацію про особливе партнерство між Україною та Канадою»⁵⁸ 31.03.1994 р. Економічна перебудова і перехід до ринкової економіки в Україні створили додаткові можливості для розширення двосторонньої торгівлі, саме тому основними принципами угоди про торговельні та комерційні відносини були: інтеграція України до ГАТТ (Канада є однією з договірних Сторін Генеральної Угоди про тарифи і торгівлю); встановлювався режим найбільшого сприяння, за яким для товарів двох держав передбачались вигоди, пільги, привілеї або імунітет; заборонялось застосовувати заборони або обмеження шляхом квот та експортних чи імпорتنих ліцензій; забезпечення вільного транзиту товарів через свою територію.

---

⁵⁷ Угода між Урядом України і Урядом Канади про торговельні та комерційні відносини. Дата підписання: 31.03.1994 р. Дата ратифікації: 20.06.1995 р. Дата набрання чинності: 08.08.1995 р. № 124_004. Київ. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_004#Text

⁵⁸ Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою. Дата підписання: 31.03.1994 р. Дата набуття чинності: 31.03.1994 р. №124_002. Київ. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_002#Text

В свою чергу, Спільна декларація проголошувала наступне: принципи рівності, недискримінації і взаємної вигоди склали основу для двосторонньої економічної співпраці; забезпечувались умови реалізації «Угоди між Урядом України і Урядом Канади про торговельні та комерційні відносини», шляхом захисту іноземних інвестицій, нових технологій та прав на інтелектуальну власність; визначалась необхідність у постійних контактах, з метою внесення конкретних пропозицій щодо відповідних змін у законодавстві, які стосувались регулювання економічної і торговельної співпраці обох країн, та, в свою чергу, створили б сприятливі умови для подальшого інвестування; розвиток двостороннього співробітництва вбачався у залученні приватного бізнесу.

1992 рік став переломним у двосторонніх українсько-канадських економічних відносинах, адже саме тоді була сформована ідея про необхідність підписання «Угоди між Урядом України та Урядом Канади про економічне співробітництво»⁵⁹, що і було здійснено 24 жовтня 1994 року. Метою угоди стало сприяння економічному співробітництву, торгівлі та інвестиціям між державами та сприяння фінансовому, промислового та науково-технічному співробітництву між компаніями, підприємствами, урядовими агентствами та іншими економічними утвореннями. Тож в ній чітко вказувались принципи та форми співпраці, які повністю відповідали «Декларації про економічне співробітництво між Україною та Канадою», конкретизувались та доповнювались сектори співробітництва (додаток 1, таблиця 2). Інституцією, котра б забезпечувала реалізацію пунктів угоди, передбачалось зробити новостворену Міжурядову Комісію з питань економічного співробітництва на рівні міністрів чи призначених ними осіб. Меморандум, про її створення було підписано 24 жовтня 1996 року⁶⁰.

---

⁵⁹ Угода між Урядом України та Урядом Канади про економічне співробітництво. Дата підписання: 24.10.1994 р. Дата ратифікації: 20.06.1995 р. Дата набрання чинності: 08.08.1995 р. № 124_009. Оттава. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_009#Text

⁶⁰ Довідка щодо діяльності Міжурядової українсько-канадської Комісії з питань економічного співробітництва. Міністерство економіки України. Дата підписання 24.10.1996 р. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=5f6266c0-0c72-4953-91d7-354fe3b0a169&title=Kanada&isSpecial=true>

На нашу думку, основною метою двосторонньої економічної співпраці України та Канади було все ж підписання «Угоди про зону вільної торгівлі», саме тому, протягом другої половини 90-рр. вся увага політикуму двох держав була спрямована на укладання угод, в рамках особливого партнерства, що наближають реалізацію даної мети. Наприклад, «Конвенція між Україною і Канадою про уникнення подвійного оподаткування та попередження ухилень від сплати податків стосовно доходів і майна»⁶¹, укладена 1996 року чи «Меморандум про умови надання і використання цільової безповоротної фінансової допомоги (гранту)»⁶² 1997 року, чи «Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Центром аналізу фінансових операцій та звітів Канади (FINTRAC) щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму»⁶³ 2006 року.

Таким чином, можна зробити висновок, що українсько-канадські комерційні відносини даного періоду характеризувались хоч і не значною, однак позитивною динамікою. 2000–2006 роки стали найбільш динамічним періодом у зовнішніх торгівельних відносинах України з Канадою. Статистика показує позитивне торгівельне сальдо для України у двосторонній торгівлі за весь названий період. Зокрема, обсяги експорту в 2004 році склали 161 млн. дол.; імпорту – 58,8 млн. дол., позитивне сальдо для України – 104 млн. дол. У 2005 році ці показники зросли майже удвічі (експорт – до 296 млн. дол., імпорт – 82 млн. дол., сальдо – 214 млн. дол.)⁶⁴. Тим не менш, Світова економічна криза 2007-2008 рр. наклала помітний відбиток на стан двосторонній економічних відносин: зменшення об'ємів торгівлі, а

---

⁶¹ Конвенція між Україною і Канадою про уникнення подвійного оподаткування та попередження ухилень від сплати податків стосовно доходів і майна. Дата підписання: 04.03.1996 р. Дата набрання чинності для України: 22.08.1996 р. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_674#Text

⁶² Меморандум про умови надання і використання цільової безповоротної фінансової допомоги (гранту). Дата підписання: 27.11.1997 р. Дата набрання чинності для України: 27.11.1997 р. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_049#Text

⁶³ Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Центром аналізу фінансових операцій та звітів Канади (FINTRAC) щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. Дата підписання: 24.02.2006 р. Дата набуття чинності: 24.02.2006 р. № 124_038. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_038#Text

⁶⁴ Canada's merchandise trade with Ukraine. Parliament of Canada. 2017. URL: <https://lop.parl.ca/Content/LOP/ResearchPublications/2017597-e.html#show/hide>.

зовнішньоторговельне сальдо для України набуло від'ємного значення. Доцільно погодитись із думкою українського науковця В.Лажніка: «динаміка експорту українських товарів до Канади у 2002–2017 рр. загалом мала подібну тенденцію, що й динаміка двостороннього зовнішньоторговельного обороту, проте з деякими коливаннями в сторону зменшення в окремі роки»⁶⁵.

Із початком в Україні військових дій та після повної переорієнтації зовнішньополітичної стратегії на Захід, українсько-канадські економічні відносини значно інтенсифікувались, хоча і зазнали зниження динаміки торговельних операцій. У 2015 році закінчився переговорний процес та парафування угоди між Україною та Канадою про створення зони вільної торгівлі, а в сфері експорту переважали такі статті: шоколад, харчові продукти, кондитерські вироби, спиртні напої, соки, ікра та олія⁶⁶. «Угода про зону вільної торгівлі між Україною та Канадою»⁶⁷ була укладена 11 липня 2016 року і ратифікована 14 березня 2017 р., спрямована на зміцнення співробітництва між державами та передбачає скасування 98% мит для українських товарів і 72% товарів з Канади. Окремі види сільськогосподарських продуктів Україна постачає до Канади також з 0% тарифом, але в рамках квот. Скасовуються ввізні мита на сільськогосподарські та промислові товари для Канади протягом перехідних періодів в 3, 5 та 7 років. Зважаючи на різний рівень економічного і соціального розвитку України та Канади, співпраця в рамках даної угоди здійснюється за принципом асиметричності тарифних зобов'язань. Це дозволяє нашій державі адаптувати торгівлю до умов вільної торгівлі.

Отже, варто зазначити оцінку результатів угоди для України В.Макаром «укладання угоди перенесло нормативно-правову базу регулювання двосторонніх

---

⁶⁵ Лажнік Володимир. Особливості динаміки сучасних зовнішньоторговельних зв'язків України з Канадою. Україна – Канада : матеріали I Міжнародного науково-практичного 45 конгресу з канадознавства (21–21 червня 2018 року, м. Луцьк, Україна) = Ukraine – Canada: the Materials of the First International Scholarly and Practical Congress on Canadian Studies (June 21–24, 2018, Lutsk, Ukraine). – Луцьк : Вежа-Друк, 2018. С. 91

⁶⁶ Українська призма: Зовнішня політика 2015. Аналітичне дослідження. URL: <http://prismua.org/wp-content/uploads/2016/03/A5-prizma-finish.pdf>

⁶⁷ Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою. Дата підписання: 11.07.2016 р. Дата ратифікації: 14.03.2017 р. № 124_052-16. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_052-16#Text

економічних відносин у нову площину та спростило товарообмін між двома країнами»⁶⁸.

2.3 Безпековий та військово-технічний виміри співпраці між Україною та Канадою.

Прагнути створити надійні підвалини для розбудови двосторонніх відносин на принципах взаємної довіри та поваги, відзначаючи, що безпечне існування і територіальна цілісність вільної, незалежної, процвітаючої і суверенної України відповідає основоположним інтересам Канади та всього міжнародного співтовариства, а також підтвердити відносини особливого партнерства між Україною та Канадою було підписано «Спільну Декларацію про особливе партнерство між Україною та Канадою»⁶⁹ 31.03.1994 року, прийнятої в ході візиту Міністра закордонних справ Канади А.Оуллета з 29 березня по 01 квітня 1994р. У в декларації зазначалось, що співпраця у сфері безпеки ґрунтується на основних засадах і принципах ООН, зокрема підтриманні миру та здійсненні місій превентивної дипломатії. Сторони також погодили «провадити спільну політику з питань подолання наслідків Чорнобильської катастрофи та поліпшення рівня безпеки ядерних реакторів в Україні; покращення стану природнього середовища, запобігання транскордонним забрудненням»⁷⁰ тощо. Держави зобов'язувались розвивати дружні відносини між націями, послуговуючись принципом суверенної рівності та недоторканості територіальних кордонів, заохочувати повагу до прав людини і громадянина, а також до особистої свободи, співпрацювати на міжнародному рівні, утримуватися від застосування сили чи погрози силою.

Трохи згодом, висловлюючи бажання нормативного оформлення двосторонніх відносин у військовій сфері, Україна та Канада підписали «Угоду між Урядом

---

⁶⁸ Віталій Макар. Двосторонні відносини України та Канади: формування, розвиток, перспективи динаміки... 495 с.

⁶⁹ Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою. Дата підписання: 31.03.1994 р. Дата набуття чинності: 31.03.1994 р. №124_002. Київ. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_002#Text

⁷⁰ Там само.

України і Урядом Канади про військові відносини»⁷¹ 24.10.1994 р., а також додаток до неї – «Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством оборони України та Міністерством національної оборони Канади в галузі двосторонніх військових стосунків»⁷² 24.11.1994 р.

Враховуючи взяті на себе зобов'язання, щодо заохочення взаємної довіри шляхом досягнення більшої відкритості у військових справах. Інституційною формою реалізації Угоди були обрані Міністерство оборони України та Департамент національної оборони Канади. Угоди чітко регламентували зобов'язання та функції направляючої організації, приймаючої організації, делегуючої та приймаючої країн.

Із розвитком двостороннього співробітництва, безпековий напрям набував все нових, більш детальних форм, 23 вересня 1996 р. між Україною та Канадою було підписано «Договір про взаємодопомогу у кримінальних справах»⁷³. Підґрунтям для його затвердження стала необхідність покращити ефективність діяльності держав у розслідуванні та боротьбі із злочинністю, розгляді судових справ. Згідно з ним, сторони повинні надавати одна одній найширшу взаємодопомогу у кримінальних справах, яка полягає у: «а) визначенні місцезнаходження осіб і предметів та їх ідентифікації; б) врученні документів, у тому числі документів, у яких міститься запит про виклик осіб; с) наданні інформації, документів, включаючи документи про судимість, інших записів, судових документів та інших офіційних документів; d) тимчасовій передачі рухомого майна, в тому числі речових доказів; е) одержанні доказів, показань, заяв або пояснень осіб; f) обшуці та накладенні арешту на майно; g) наданні можливості затриманим та іншим особам давати показання, представляти докази або надавати іншу допомогу в розслідуванні; h) вжитті заходів щодо

---

⁷¹ Угода між Урядом України і Урядом Канади про військові відносини. Дата підписання: 24.10.1994 р. Дата набуття чинності: 24.10.1994 р. № 124_040. Оттава. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_040#Text

⁷² Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством оборони України та Міністерством національної оборони Канади в галузі двосторонніх військових стосунків. Дата підписання: 24.11.1994 р. Дата набуття чинності: 24.11.1994 р. № 124_041. Оттава. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_041#Text

⁷³ Договір між Україною та Канадою про взаємодопомогу у кримінальних справах. Дата підписання: 23.09.1996 р. Дата ратифікації: 17.12.1997 р. Дата набуття чинності: 01.03.1999 р. № 124_003. Оттава. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_003#Text

визначення місцезнаходження, арешту, конфіскації доходів, одержаних злочинним шляхом; і) іншій допомозі»⁷⁴.

Друга половина 90-х рр. ХХ ст. стала визначною в плані затвердження, поглиблення і диверсифікації зв'язків України та Канади у безпековій сфері, адже 6 березня 1997 року було укладено «Декларацію щодо миротворчої діяльності між Урядом України та Урядом Канади»⁷⁵; 28 січня 1999 р. – «Меморандум про взаємовигідне співробітництво між Урядом України та Урядом Канади у напрямку ліквідації запасів протипіхотних наземних мін, що знаходяться на зберіганні в Збройних Силах України»⁷⁶, продовженням якої стало підписання 26 березня 2001 р. – «Рамкової домовленості між Кабінетом Міністрів України і Урядом Канади про ліквідацію протипіхотних мін в Україні»⁷⁷.

Листопад 2004 року став новим переломним моментом у відносинах з Канадою, зокрема на них вплинула «Помаранчева революція», яка позитивно сприймалася Заходом. Під час виборчої кампанії у листопаді-грудні 2004 року до України прибула найбільша за чисельністю місія спостерігачів, направлена Канадою (понад 500 осіб) на чолі з колишнім Прем'єр-міністром Канади Джоном Тернером⁷⁸. А також, на території України протягом листопада 2004 – січня 2005 року також були присутні канадські спостерігачі, які регулярно моніторили перебіг подій Революції. Нова якість українсько-канадської співпраці була обумовлена курсом на євроатлантичну інтеграцію, тому, в цьому контексті, Канада взяла на себе роль адвоката України в НАТО.

---

⁷⁴ Там само

⁷⁵ Декларація щодо миротворчої діяльності між Урядом України та Урядом Канади. Посольство України в Канаді. 06.03.1997 р. URL: <http://canada.old.mfa.gov.ua/ua/ukraine-%D1%81%D0%B0/legal-acts>

⁷⁶ Меморандум про взаємовигідне співробітництво між Урядом України та Урядом Канади у напрямку ліквідації запасів протипіхотних наземних мін, що знаходяться на зберіганні в Збройних Силах України. Посольство України в Канаді. URL: <http://canada.old.mfa.gov.ua/ua/ukraine-%D1%81%D0%B0/legal-acts>

⁷⁷ Рамкова домовленість між Кабінетом Міністрів України і Урядом Канади про ліквідацію протипіхотних мін в Україні. Посольство України в Канаді. 26.03.2001 р. URL: <http://canada.old.mfa.gov.ua/ua/ukraine-%D1%81%D0%B0/legal-acts>

⁷⁸ Про реєстрацію офіційних спостерігачів від Канадської місії спостереження за виборами (CANEOM) на позачергових виборах Президента України 25 травня 2014 року : Постанова ЦВК від 06.05.2014 р. № v0483359-14. Відомості Верховної Ради України. 2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0483359-14/sp:max100>

На нашу думку, новий етап у відносинах розпочався у 2009 р., після підписання «Дорожньої карти українсько-канадських відносин», яка охоплювала не тільки політичну та торгово-економічну сфери взаємин, але також в ній містились дані, що стосувались безпеки оборонного комплексу. Зокрема, Канада, визнаючи Україну незалежною та демократичною, всіляко заохочувала євроатлантичні інтеграційні наміри; сторони зобов'язувались «протидіяти міжнародному тероризму та його фінансуванню, міжнародній організованій злочинності, (торгівлі людьми, піратству, незаконному обігу наркотиків та зброї)⁷⁹. В оборонній сфері, Україна та Канада підтвердили прагнення продовжувати практику проведення військово-політичних консультацій, військових навчань (Яворівський загальновійськовий полігон в Україні), військової освіти (МТАР, Україна приєдналася у 1993 році), залучення Канади до забезпечення функціонування Центру підготовки офіцерів для багатонаціональних штабів Національної академії оборони України.

Варто відмітити, що безпекове та військово-технічне українсько-канадське співробітництво відбувається не тільки в площині двосторонніх взаємин, а й в рамках міжнародних організацій. Доречно погодитись з українською науковицею Н.Романюк, яка вважала, що у сфері міжнародної безпеки держави послуговуються чотирма напрямками розвитку партнерства, які були сформовані та закріплені в попередніх деклараціях про особливе партнерство: «Україна та Канада погодилися і надалі співпрацювати на двосторонньому та багатосторонньому рівнях у справі протидії міжнародному тероризму та його фінансуванню, а також міжнародній організованій злочинності, включаючи торгівлю людьми, піратство, незаконний обіг зброї та наркотиків і корупцію»⁸⁰. У плані нерозповсюдження ядерної зброї Україна та Канада продовжують протидіяти незаконному розповсюдженню матеріалів і технологій, що можуть використовуватись у цілях створення зброї масового знищення, шляхом дотримання міжнародних стандартів нерозповсюдження та ефективного застосування і посилення експортного контролю. Із цією метою вони

---

⁷⁹ Пріоритети українсько-канадських відносин (Дорожня карта). Government of Canada. 24.09.2009 р. URL: https://www.canadainternational.gc.ca/ukraine/bilateral_relations_bilaterales/canada_ukraine.aspx?lang=ukr

⁸⁰ Наталія Романюк. ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА КАНАДИ: наукова доповідь. Луцьк, 2018. URL: <https://relint.eenu.edu.ua/index.php/relint/article/view/80/74>

також продовжать активну співпрацю в рамках режимів експортного контролю та відповідних міжнародних форумів⁸¹.

Пріоритетні напрямки технічної допомоги Канади розраховані на групу з 20 держав, до якої входить і Україна. Програма допомоги реалізується через Канадське агентство міжнародного розвитку. Загалом з 1991 року, канадський Уряд «виділив понад 300 млн. кан. дол. на підтримку зусиль України з розбудови демократичного суспільства та ринкової економіки, вирішення соціальних та екологічних проблем, а також поглиблення існуючих політичних та економічних зв'язків між двома державами»⁸².

Цікавим є той факт, що з моменту приєднання України до ініціативи «Глобальне партнерство проти розповсюдження зброї масового знищення та матеріалів для її виготовлення»⁸³ у 2004 р., Канада також допомагає в облаштуванні державного кордону України, аби запобігти протизаконному обігу ядерних матеріалів. Згідно з даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, «22 січня 2009 року Уряд Канади прийняв рішення щодо виділення додаткових 4 млн. дол. на встановлення обладнання з виявлення матеріалів радіоактивного випромінювання на ключових пунктах перетину кордону України»⁸⁴.

26 травня 2010 у Києві відбулися українсько-канадські консультації з питань політики та безпеки на рівні заступників міністрів закордонних справ. Сторони відзначили необхідність здійснення дієвих кроків для покращення торговельно-економічного, безпекового та інвестиційного співробітництва, подальшого надання канадською стороною технічної допомоги Україні, шляхів взаємодії у рамках ООН, ОБСЄ та інших впливових міжнародних форумів⁸⁵. Як вже зазначалось раніше, Канада приймала активну участь у розробці та реалізації програм військового

---

⁸¹ Наталія Романюк. ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА КАНАДИ: наукова доповідь. Луцьк, 2018. URL: <https://relint.eenu.edu.ua/index.php/relint/article/view/80/74>

⁸² Там само

⁸³ Глобальне партнерство. Сайт з питань ядерної безпеки, радіаційного захисту та нерозповсюдження ядерної зброї. 27.06.2002 р. URL: <https://www.iaea.org/globalne-partnerstvo-2>

⁸⁴ Інформація щодо міжнародної технічної допомоги, що надається Україні. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. 2018 р. URL: <https://static.ukrinform.com/files/1519139843-1027.pdf>

⁸⁵ Щодо українсько-канадських політичних консультацій від 01.06.2010 р. Посольство України в Канаді. 2010. URL: <https://mfa.gov.ua/news/948-shhodo-ukrajinsyko-kanadskykh-politichnih-konsulytacij>

навчання для українських військовослужбовців, саме тому, 05 червня 2010 р. Віктор Янукович, беручи до уваги зобов'язання, взяті на себе Україною після приєднання до програми НАТО «Партнерство заради миру», видав указ «Про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України у 2010 році для участі у багатонаціональних військових навчаннях»⁸⁶. Згідно з ним, на території України, в рамках українсько-польсько-канадсько-литовського навчання "Кленова Арка - 2010", здійснювалися навчання із залученням підрозділи збройних сил Польщі, Канади, Литви (до 300 військовослужбовців зі штатною стрілецькою зброєю та військовою технікою) на строк до 12 діб.

Окремої уваги заслуговує українсько-канадська співпраця в рамках миротворчої діяльності ООН, де дві держави, активно співпрацюють ще з початку 90-х років, а саме з 1992 року, коли українські та канадські військові підрозділи разом, в складі загальних миротворчих сил ООН, взяли участь у миротворчій операції на території колишньої Югославії (СООНО-UNPROFOR)⁸⁷. Даний досвід військового та безпекового партнерства знайшов своє втілення в подальшому розвитку двосторонніх відносин між Україною та Канадою, а саме в миротворчих та гуманітарних місіях ООН: Сили Виконання Угоди, Сили Стабілізації у Боснії і Герцеговині 1995-1999 рр., Місія ООН превентивного розгортання в Македонії 1995-1999 рр., Тимчасова адміністративна місія ООН в Косово⁸⁸ 1999-2003 рр. тощо.

Події кінця 2013 – початку 2014 рр. привернули увагу світової спільноти, Канади зокрема, до України та необхідності реформування її Збройних Сил та Міністерства оборони України. Напередодній подій 2014-го року ЗСУ, стараннями антиукраїнського керівництва були майже повністю знищені, тож обороноздатність нашої держави була, фактично, на нулі. Саме тому, український уряд, за фінансової підтримки міжнародного співтовариства поступово інвестував у розвиток ЗСУ, їх модернізацію, розширення, закупівлю зброї та техніки. Наприклад, протягом

---

⁸⁶ Про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України у 2010 році для участі у багатонаціональних військових навчаннях. Указ президента України. 05.06.2010 р. № 614/2010. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614/2010#Text>

⁸⁷ Участь ЗС України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки : Відомості Міністерства оборони України. URL: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/mirotvorchist/>

⁸⁸ Там само

періоду 2014-2017 рр. чисельність збройних сил зросла з 129 тисяч військовиків до понад 200 тисяч⁸⁹.

Українська армія потребувала військової реформи, саме тому, механізмом її реалізації стало залучення до участі у Консультативній раді з питань оборонної реформи в Україні (DRAB) партнерів. Основним завданням якої було забезпечити вищого українського політичного та військового керівництва даними щодо інституційних реформ ЗСУ⁹⁰.

Важливим моментом розвитку двосторонньої співпраці є підписання «Технічної угоди між Міністерством оборони України та Департаментом національної оборони і Збройних сил Канади щодо проведення заходів військової підготовки в Україні»⁹¹ від 20.07.2015 р. Відповідно до неї, канадські військові в рамках операції UNIFIER розпочали військові навчання українських ЗС у Міжнародному центрі миротворчості та безпеки (с. Старичі, Яворівський район, Львівська область), Центрі розмінування ГУОЗ ЗСУ (м. Кам'янець-Подільський) та інших навчальних центрах.

В даний час в Україні розміщується приблизно 200 співробітників ЗС Канади в рамках операції UNIFIER, яка була продовжена у 2017 році до 31. 03.2022 року. З початку місії Збройні Сили Канади підготували понад 12 500 членів силових структур України. Було також назначено вищого представника до Комітету реформ Міністерства оборони України. Цей представник надає стратегічні поради щодо реформи сфери безпеки і оборони міністру оборони України та вищим посадовим особам⁹². Починаючи з 2014 року, уряд Канади виділи Україні кошти в розмірі понад 700 млн. канадських доларів на посилення безпеки, просування

---

⁸⁹ Воєнна історія. Міністерство оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/istoriya.html>

⁹⁰ Canadian appointed to serve on Ukrainian Defence Reform Advisory Board. Government of Canada. 2017. URL: <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/news/2017/01/canadian-appointed-serve-ukrainian-defence-reform-advisory-board.html>

⁹¹ Технічна угода між Міністерством оборони України та Департаментом національної оборони і Збройних сил Канади щодо проведення заходів військової підготовки в Україні. Дата підписання: 20.07.2015 р. Дата набрання чинності для України: 28.07.2015 р. № 124_051. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_051#Text

⁹² Canada's engagement in Ukraine : National Defence of Canada. URL: <https://www.international.gc.ca/world-monde/country-pays/ukraine/relations.aspx?lang=eng>

демократії, дотримання прав людини і верховенства закону, економічної стабільності, розвиток громадянського суспільства⁹³.

Допомога Канади Україні включає постачання нескортливої військової техніки: системи зв'язку, що використовуються для польових операцій, пересувна польова лікарня, обладнання для утилізації вибухових речовин, медичні набори, що використовуються для військових польових операцій, окуляри нічного бачення. Протягом 2014-2015 рр. Канада надала Україні чотири партії таких товарів, а також військовий одяг⁹⁴. Зауважимо, що канадське керівництво координувало свою політику з США, Литвою, Швецією, Данією, ВБ, Польщею, які спільно надають допомогу Україні у боротьбі з Російською Федерацією.

Загалом, згідно з «Білою книгою – 2014» станом на 2014 рік, крім українсько-американських навчань відбувалися й багатонаціональні військові навчання, зокрема Світла Лавина – 02–06 вересня 2014 р. - командно-штабне навчання, в ході якого відбулась підготовка спільного штабу та національних модулів багатонаціонального інженерного батальйону «Тиса», поліпшення взаємної сумісності підрозділів. З боку України брали участь 63 військовослужбовці, 33 од. озброєння та військової техніки. Від країн-партнерів – 46 осіб, 10 одиниць озброєння та військової техніки⁹⁵.

Основні зусилля співробітництва Міністерства оборони та Збройних Сил станом на 2016 р. стосувалися своєчасного та повного повідомлення міжнародній спільноті загалом та керівництву оборонних відомств держав-партнерів зокрема, щодо ситуації на Сході України та у Криму. У березні 2016 р. відбувся візит в Україну делегації Міністерства національної оборони Канади на чолі з Міністром національної оборони Харджитом Саджжаном, у ході якого було обговорено

---

⁹³ Canada-Ukraine relationship: Minister tells Ukrainian Canadian Congress Canada's support is unwavering. Department of National Defence. 21 June 2017. URL: https://www.canada.ca/en/department-national-defence/news/2017/06/canada-ukraine_relationshipministertellsukrainiancanadiancongres.html

⁹⁴ Operation UNIFIER. Department of National Defence. URL: <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/services/operations/military-operations/current-operations/operation-unifier.html>

⁹⁵ Біла книга – 2014. Збройні сили України : Інформаційний бюлетень Міністерства Оборони України. Київ. 2014 р. URL: http://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WB_2014.pdf

питання щодо стану та перспектив двостороннього співробітництва в оборонній сфері⁹⁶.

З 2016 року в Україні діє Програма операцій з підтримки миру і стабілізації. Проект сприяє та підтримує навчання та реформування Національної поліції України. Ці зусилля є доповненням до постійної роботи стосовно підтримки проведення прозорих, чесних виборів та моніторингу виконання домовленостей про припинення вогню. Проект сприяв створенню Департаменту патрульної поліції України як повністю професійного та демократичного інституту поліції, а також надав безпосередню підтримку у створенні першої в Україні академії підготовки поліцейських на національному рівні. Канадський уряд надав понад 74 млн. доларів на стабілізацію українського безпекового сектору.

За сприяння канадських партнерів, в Україні відбувається адаптація закордонних навчальних програм до нашого законодавства. Результатом стало відкриття у Львові навчального центру Військової служби правопорядку у 2016 році. Нині це висококваліфікований заклад, із професійним викладацьким складом, представники якого походять із Литви, Польщі, Данії, США, Великобританії, Грузії, Чехії та охоче діляться досвідом.

У центрі також існує курс для слухачів — програма «Слідство». У роботі беруть участь представники військової поліції Канади, США, Чехії, Литви, Польщі й українських фахівців ВСП⁹⁷. Більше того, програма UNIFIER передбачає розробку і реалізацію ще кількох навчальних програм, а саме: Combined Arms Training Group — навчання зведених армійських підрозділів у межах начальних курсів: командне лідерство, основи розвідки, планування навчального процесу та загальновійськові дисципліни. Engineer Training Group — підготовка інженерних підрозділів у межах навчальних курсів: сапер 1-3 рівня, мінно-вибухова справа, підвищення кваліфікації персоналу інженерних підрозділів. Military Police Training Group — підготовка

---

⁹⁶ Біла книга – 2016. Збройні сили України : Інформаційний бюлетень Міністерства Оборони України. Київ. 2016 р. URL: http://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WB_2016.pdf

⁹⁷ Канадська навчальна тренувальна місія UNIFIER четвертий рік поспіль навчає українських військових за стандартами НАТО : Відомості Міністерства оборони України. URL: <http://www.mil.gov.ua/news/2019/11/21/kanadska-navchalna-trenuvalna-misiya-unifier-chetvertij-rik-pospil-navchae-ukrainskih-vijskovih-za-standartami-nato/>

особового складу Військової служби правопорядку в ЗС України. Medical Training Group — підготовка військових із питань тактичної медицини. Officer and NCO Development — навчальні курси лідерства, вивчення іноземних мов тощо⁹⁸.

Однією із форм співпраці України і Канади в рамках НАТО є діяльність трастових фондів. На Варшавському саміті НАТО у 2016 р. затверджено Комплексний пакет допомоги для України, мета якого – розширити допомогу Україні, з метою збільшення здатності протидіяти агресії, гарантування безпеки та проведення необхідних реформ, в тому числі у сфері безпеки і оборони. Згідно з цим документом, передбачено 40 цілеспрямованих заходів підтримки в 13 ключових напрямках⁹⁹.

Програма допомоги Україні через трастові фонди діє ще з 2000-х рр. Найперший трастовий фонд стосувався утилізації протипіхотних мін, застарілих та надлишкових запасів озброєнь і боєприпасів. Провідними країнами-спонсорами трастових фондів для України є США, Канада, Німеччина, Велика Британія, Швеція, Польща, Нідерланди, Болгарія, Чехія. Орієнтовний загальний бюджет чинних в Україні проектів трастових фондів НАТО становить майже 40 млн. євро¹⁰⁰.

Вагомим внеском у доробок нормативно-правової бази українсько-канадських відносин в сфері оборони стала «Угода про оборонне співробітництво між Канадою та Україною»¹⁰¹, підписана 03 квітня 2017 року. В ній зазначались такі напрямки співпраці: оборонні дослідження, розробка та виробництво; матеріальне забезпечення галузі оборони; оборонна логістика; оборонна політика і політика безпеки; військова освіта та підготовка кадрів тощо. Варто зазначити, що взаємодія між учасниками Угоди може відбуватися у формі зустрічей уповноважених цивільних або військових посадових осіб, наукових експертів; навчальних заходів та тренувань; конференцій, практикумів та семінарів. За оцінкою міністра оборони

---

⁹⁸ Там само

⁹⁹ Наталія Романюк. ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА КАНАДИ... URL: <https://relint.eenu.edu.ua/index.php/relint/article/view/80/74>

¹⁰⁰ Там само

¹⁰¹ Домовленість про оборонне співробітництво між Міністерством оборони України та Міністерством національної оборони Канади і Збройними Силами Канади. Дата підписання: 03.04.2017 р. Дата набрання чинності для України: 03.04.2017р. № 124_053-17. Оттава. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_053-17#Text

Канади Х.С.Саджана, «Угода дозволяє нам тісніше співпрацювати в питаннях спільної безпеки та щодо занепокоєнь у секторі оборони, а також краще підтримувати один одного; демонструє, як рішуче Канада налаштована підтримувати євроатлантичну безпеку, і доводить непохитну підтримку Україні»¹⁰².

Трохи згодом, дві держави підписали ще один рамковий договір «Технічну угоду між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством національної оборони Канади і Канадськими Збройними Силами про проведення заходів військової підготовки, нарощування потенціалу та надання підтримки державі, що приймає»¹⁰³ від 18 травня 2018 року. Цілями проведення військової підготовки та нарощування потенціалу стали: сприяння взаєморозумінню, довірі, досягненню ефективності, професіоналізму та співпраці між силами, що прибувають, та силами, що приймають; підвищення тактичних навиків та взаємосумісності сил; підготовка підрозділів у сфері забезпечення внутрішньої безпеки та колективної оборони; підготовка особового складу зі знешкодження боєприпасів, навчання з питань боротьби із саморобними вибуховими пристроями; медична підготовка; модернізація логістики; професійний розвиток та освіта.

У 2018 р. опрацьовано Перелік перспективних проектів у сфері військово-технічного співробітництва між Україною та Канадою в контексті забезпечення потреб в озброєнні та військовій техніці для підвищення спроможностей Збройних Сил. Канадськими виробниками оборонної продукції отримано від МЗС країни ліцензії на експорт летальної зброї до України. Протягом 2015 – 2018 рр. на території України в межах діяльності канадської військово-тренувальної місії в Україні UNIFIER підготовлено більше 6700 військовослужбовців за 6 напрямками на базі 4 навчальних центрів¹⁰⁴.

---

¹⁰² Полторак в Оттаві: Україна й Канада підписали оборонну угоду. 03.04.2017 р. URL: <https://novynarnia.com/2017/04/03/poltorak-v-ottavi-ukrayina-y-kanada-pidpisali-oboronnu-ugodu/>

¹⁰³ Технічна угода між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством національної оборони Канади і Канадськими Збройними Силами про проведення заходів військової підготовки, нарощування потенціалу та надання підтримки державі, що приймає. Дата підписання: 18.05.2018 р. Дата набрання чинності для України: 18.05.2018 р. № 124_001-18. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_001-18#Text

¹⁰⁴ Біла книга – 2018. Збройні сили України : Інформаційний бюлетень Міністерства Оборони України. Київ. 2018 р. URL: <http://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WB-2018.pdf>

Отже, з моменту становлення незалежної України, двостороння співпраця з Канадою у сфері безпеки і оборони, а також у військово-технічній сфері розвивалась семимильними кроками. Впродовж 90-х рр. ХХ ст. преференції таких форм співпраці були закріплені виключно у нормативно-правовій платформі взаємин, не ґрунтуючись на практичному застосуванні угод, виключення складають спільні миротворчі операції в рамках ООН чи НАТО. Нове тисячоліття, а разом з ним «Помаранчева революція» та «Революція Гідності» пожвавили безпекову українсько-канадську співпрацю, що проявлялось у вигляді: нових, комплексних угод, спільних миротворчих операціях, військових навчаннях та наданні Україні гуманітарної допомоги (зброя, медикаменти, військовий одяг, військове оснащення тощо). Таким чином, поглиблення таких аспектів військово-технічного партнерства в умовах гібридної війни було вигідним як для України, так і для Канади. Зокрема в Україні було реалізовано низку програм та проектів, важливих для реформування ЗС та виведення їх на новий, конкурентоспроможній рівень. На міжнародній арені, питання надання летальної зброї та оборонної військової техніки, набувало все нових форм та втілень, а також виключень.

З початку воєнних вій в Україні, Канада стала прихильником боротьби з російською агресією та опорою українському політикуму, засуджуючи, разом із своїми партнерами по НАТО незаконну анексію Криму та окупацію Луганської та Донецької областей.

2.4 Поглиблення двосторонніх гуманітарних відносин.

Гуманітарний чинник сьогодні стає елементом системи світової політики. Гуманітарний фактор у політиці досліджується суспільними та природничими науками. Він є вагомою складовою формування мистецтва, літератури, моралі,

релігії, культури загалом, хоча визначальним є саме філософський, світоглядний підхід¹⁰⁵.

Починаючи з 1991 року, з моменту визнання Канадою України, як незалежної, самостійної, суверенної держави, двосторонні українсько-канадські культурно-гуманітарні аспекти співробітництва втілювались в різних формах. Наприклад, Канадське агентство міжнародного розвитку фінансувало українські проекти, спрямовані на підтримку та розвиток стійкої інфраструктури державної адміністрації та реформування установ державної служби (зокрема підвищення кваліфікації держслужбовців). Ще в самих перших двосторонніх угодах містилися положення про проведення навчань українських політиків, взаємних обмінів, майстер-класів тощо. Правовою основою українсько-канадської співпраці в гуманітарній сфері став «Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Урядом Канади стосовно канадської програми співробітництва» 1994 року, в якій окремим пунктом зазначається надання гуманітарної допомоги Україні: стажування українських працівників в Канаді, обмін корисним досвідом, який, після повернення українських стипендіатів додому, може бути інтерпретований до українських умов життя.

Культурно-гуманітарні аспекти співробітництва між Україною та Канадою обумовлені також у «Спільній Декларації про особливе партнерство між Україною і Канадою» від 31.03.1994 р. та в «Угоді про дружбу та співробітництво між Україною і Канадою» від 24.10.1994 р. Відповідно до положень Спільної Декларації сторони зобов'язалися «активно співпрацювати з метою прискорення взаємного розповсюдження інформації про національні досягнення у галузі культури, науки і освіти, популяризації нових досягнень у цих сферах і розширення культурних, спортивних та інформаційних обмінів»¹⁰⁶.

---

¹⁰⁵ Раєвич Т. І. Гуманітарний чинник у світовій політиці: навчально-методичний комплекс дисципліни / Тамара Іванівна Раєвич. – Луцьк : РВВ "Вежа" Східноєвроп. націон. ун-ту ім. Лесі Українки, 2015. URL: https://vnu.edu.ua/sites/default/files/Files/nmk_guman._chinnik_raievich.pdf

¹⁰⁶ Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою. Дата підписання: 31.03.1994 р. Дата набуття чинності: 31.03.1994 р. №124_002. Київ. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_002#Text

У Статті 13 Угоди про дружбу та співробітництво наголошується на «важливості культурних та спортивних обмінів для взаєморозуміння між народами та міститься положення про продовження двостороннього співробітництва у галузях культури і спорту». Сторони також зобов'язалися сприяти «розвиткові безпосереднього співробітництва між освітніми, архівними, культурними, творчими та спортивними організаціями двох країн, а також між асоціаціями і товариствами в цих галузях». Частина друга Статті 14 Угоди регулює двосторонні обміни в культурно-гуманітарній сфері, зокрема в ній говориться, що сторони «сприяють розширенню контактів між політичними партіями, профспілками, фондами, школами та вищими учбовими закладами, організаціями по захисту прав людини, релігійними, жіночими та молодіжними організаціями, екологічними та іншими асоціаціями»¹⁰⁷.

Оскільки в другій половині 90-х рр. XX ст. в Україні вже були сформовані управлінські структури, які б відповідали вимогам сучасної державної служби, гуманітарний вектор співпраці був спрямований на покращення вже існуючої системи, що значно полегшувало та прискорювало процес. Саме в ході місії членів Державної комісії з адміністративної реформи до Канади був укладений у 1998 році, «Протокол намірів між Голодержслужбою України та міжнародним відділом департаменту підготовки та розвитку Комісії державної служби Канади»¹⁰⁸, в якому містилися наступні положення: співробітництво між Договірними Сторонами повинно здійснюватися шляхом 1) обміну законодавчими і нормативними документами, що стосуються праці та соціального забезпечення; 2) участі експертів у конференціях, семінарах та інших міжнародних заходах; 3) призначення канадських радників та експертів в Україну для довго- або короткострокових місій і проектів співробітництва; 4) надання стипендій громадянам України для навчання, професійної підготовки та підвищення рівня кваліфікації в Канаді; 5) постачанні

---

¹⁰⁷ Угода про дружбу і співробітництво між Україною і Канадою. 15.02.1995 р. № 124_001. Оттава. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_001#Text

¹⁰⁸ Протокол намірів між Голодержслужбою України та міжнародним відділом департаменту підготовки та розвитку Комісії державної служби Канади. Дата підписання: 02.03.1998 р. Дата набуття чинності: 02.03.1998 р. № 124_035. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_035#Text

обладнання, матеріалів, товарів та послуг, необхідних для успішного виконання проектів співробітництва; 6) направлення місій в Канаду або в Україну для проведення аналізу і оцінки проектів допомоги.

Таким чином, можна зробити висновок, проаналізувавши основні нормативні документи двосторонньої співпраці України та Канади 90-х років, що основним напрямком гуманітарної співпраці стало поглиблення демократичних перетворень (чистка кадрів державних служб, переатестація, регулярні перевірки) із застосуванням антикорупційних механізмів та інструментів перетворення українського політикуму із прорадянського на прозахідний.

Окремої уваги заслуговує канадська гуманітарна підтримка України в судових реформах, які розпочались ще з 1996 року. «Протокол про Наміри між Офісом голови комісії федеральних судових справ при Уряді Канади (перша сторона) та Міністерством юстиції України (друга сторона) та Верховним Судом України (третья сторона)»¹⁰⁹ від 24.01.1996 р. містив положення про створення та регламентацію діяльності Спільного українсько-канадського проекту співпраці по сприянню правовій реформі (СУКПССПР). Мета проекту полягала у впровадженні ініціатив, пов'язаних з правовою реформою в Україні, посилення незалежності та ефективності судочинства в Україні. Очікуваними результатами мали б стати: 1) покращена діяльність та більша ефективність Ради суддів України, конференцій суддів; 2) створення своєрідного регламенту поведінки суддів і персоналу судів; 3) ефективна діяльність судової адміністрації мала б надати суддям можливість зосередитися на судових обов'язках.

В 2006 році було підписано «Протокол про взаєморозуміння між Верховним Судом України, Радою суддів України і Державною судовою адміністрацією України та Офісом Уповноваженого з федеральних судових справ Канади»¹¹⁰, за

---

¹⁰⁹ Протокол про Наміри між Офісом голови комісії федеральних судових справ при Уряді Канади (перша сторона) та Міністерством юстиції України (друга сторона) та Верховним Судом України (третья сторона). Дата підписання: 24.01.1996 р. Дата набуття чинності: 24.01.1996 р. № 124_030. Київ. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_030#Text

¹¹⁰ Протокол про взаєморозуміння між Верховним Судом України, Радою суддів України і Державною судовою адміністрацією України та Офісом Уповноваженого з федеральних судових справ Канади. Дата підписання: 09.11.2006 р. Дата набрання чинності: 09.11.2006 р. № 124_044. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_044#Text

яким створювався Проект, що носить назву «Українсько-Канадський Проект Судової Реформи». Загальною метою запропонованого Проекту є сприяння зміцнення верховенства права в Україні шляхом удосконалення і зміцнення незалежності, ефективності, прозорості та доступності судової системи та судів. В додаток до цього, у 2012 році було ініційовано створення Українсько-канадського проекту «Освіта суддів - для економічного розвитку»¹¹¹, за яким для суддей визначався ряд завдань (в рамках навчання): «Робоча зустріч Голови Комісії з директором Національного суддівського інституту Канади; Робочий семінар на тему: «Посилення лідерства та управлінські навички»; Зустріч у Львівському регіональному відділенні Національної школи суддів України; Робоча зустріч керівництва Комісії з партнерами українсько-канадського проекту «Освіта суддів – для економічного розвитку».

«Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Урядом Канади щодо проекту реформування управління персоналом у системі державної служби України»¹¹² від 26.05.2008 р. став новою віхою українсько-канадських взаємин в гуманітарній сфері. Метою Проекту є сприяння прозорості та відповідальності державного управління в Україні через реформування системи управління персоналом в центральних органах виконавчої влади відповідно до базових показників SIGMA/OECD. Проект спрямований на досягнення наступних чотирьох цілей:

- 1) допомога Українській Стороні у розвитку стратегії реформування національного законодавства, державної політики, процедур з метою підвищення ефективності управління персоналом у системі державної служби України;

---

¹¹¹ Українсько-канадський проект "Освіта суддів - для економічного розвитку" : проект Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 2012 р. URL: <https://www.vkksu.gov.ua/ua/mijnarodne-spivrobotnitstvo/ukrainsko-kanadskiy-proekt-osvita-suddiv-dlya-ekonomichnogo-rozvitku/>

¹¹² Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Урядом Канади щодо проекту реформування управління персоналом у системі державної служби України. Дата підписання: 26.05.2008 р. Дата набрання чинності для України: 26.05.2008 р. № 124_046. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_046#Text

- 2) підтримка розроблення та інтеграції цілісних та ефективних процесів та процедур управління персоналом, які базуються на принципах політичної нейтральності, прозорості, оцінки за результатами та рівності (включаючи гендерну рівність) в міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади України;
- 3) підвищення спроможності Голодержслужби України та кадрових підрозділів окремих центральних органів виконавчої влади до ефективного запровадження процесів і процедур управління персоналом на умовах сталості, прозорості та політичної нейтральності;
- 4) розроблення та впровадження на інституційному рівні програми навчальних тренінгів та обміну досвідом з питань управління персоналом¹¹³.

Проект реалізовувався (206 публічних заходів, 2400 держслужбовців України) шляхом розробки нормативно-правового регулювання сфери управління персоналом: Закон України «Про державну службу»¹¹⁴, «Концепція Державної цільової програми розвитку державної служби на 2012-2016 рр»¹¹⁵ тощо.

Важливість гуманітарного чинника двосторонньої співпраці вдало підкреслює цитата з інтерв'ю экс генерала-губернатора Канади Мікаелі Жан: «Сьогодні важливо налагоджувати не лише міждержавні двосторонні відносини в економічних й політичних питаннях, але найголовніше – міжлюдські взаємини, діалог»¹¹⁶. Перебуваючи із своїм візитом в Україні 28 квітня 2009 року, пані Жан заявила, що в Україні реалізуються багато проектів спрямованих на розвиток міжлюдської взаємодії і з кожним днем вимагають розгляду все нові (освітні наприклад).

Зазначимо, що канадські фонди підтримки місцевих ініціатив щороку проводять відбір найперспективніших проектів, спроможних внести значний внесок у розвиток не тільки українського суспільства, а й українсько-канадських

¹¹³ Там само.

¹¹⁴ Про державну службу. Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>

¹¹⁵ Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку державної служби на період до 2016 року. Розпорядження Кабінету міністрів України від 27.06.2012 р. № 411-2012-р. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-2012-%D1%80#Text>

¹¹⁶ Генерал-губернатор Канади Мікаель Жан: «Довіру людей треба заслужити». Радіо Свобода. 28.04.2009 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1617106.html>

гуманітарних відносин загалом. Однак, із початком гібридної війни на території України, канадська гуманітарна допомога переважно реалізується в рамках міжнародної технічної допомоги (підтримка реформ (наприклад українська реформа ЗСУ), розвитку демократичних засад тощо). Впродовж 2014-2019 рр. гуманітарна допомога складала близько половини всієї міжнародної гуманітарної допомоги Україні. Наприклад, допомога в сфері медицини. Вона передбачала передання Міністерству оборони України мобільного польового госпіталю та направлення фахівців для проведення навчального курсу з його експлуатації. Крім того, Збройні Сили України отримали 4 сучасні реанімобілі, які оснащені кисневими балонами, реанімаційним обладнанням, медикаментами та дають змогу транспортувати одного важкопораненого військовослужбовця або 6–7 легкопоранених¹¹⁷.

Починаючи з 2015 року, канадський уряд всіляко підтримував українську реформу децентралізації влади, яка була складовою всієї системи реформування державного апарату. Зокрема, Канада забезпечила реалізацію проекту «Партнерство для розвитку міст» на суму 16,5 млн. дол. США на період 2015-2021 рр. Результатами програми є: запроваджені інструменти відкритого врядування; практика щоквартальних засідань дорадчих комітетів; переглянуто спосіб формування щорічного бюджету тощо. Загалом розроблено і впроваджено стратегічні документи, проведено десятки навчальних заходів та успішно реалізовано ініціативи, які в комплексі створили міцну опору для якісних змін у громадах та розширили перспективу для їхнього зростання¹¹⁸.

Отже, гуманітарний вектор українсько-канадської співпраці ґрунтується перш за все на демократичних засадах, принципах рівності та взаємоповаги. Він визначає основним завдання реформувати державний апарат України та інститути державної служби згідно з європейськими стандартами. У двосторонніх контактах повинна простежуватись певна інноваційність, яка допоможе в майбутньому швидше та

---

¹¹⁷ Біла книга – 2015. Збройні сили України : Інформаційний бюлетень Міністерства Оборони України. Київ. 2015 р. URL: http://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WB_2015.pdf

¹¹⁸ Проект ПРОМІС 2015-2020: Ініціативи, що змінили міста та громади України. URL: <http://pleddg.org.ua/ua/>

ефективніше транслювати канадський досвід внутрішньодержавних змін на українське суспільство.

РОЗДІЛ 3. КОНСТИТУЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ КАНАДИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДВОСТОРОННІ ВІДНОСИНИ ДВОХ ДЕРЖАВ.

3.1 Виникнення української діаспори Канади та особливості динаміки розвитку соціальної одиниці.

Глобалізаційні процеси в світі, крок за кроком змінюють політичний, економічний, територіальний, соціальний та інші державні контури на світовій мапі. З одного боку, зміцнюється взаємозв'язок та взаємозалежність між державами, зокрема уряди співпрацюють в рамках міжнародних організацій планетарного значення (ООН, ОБСЄ, НАФТА, ОПЕК тощо) з питань міжнародної безпеки, стану природного середовища, міжнародної економіки та багато інших; формують союзи регіональні, укладають багатосторонні договори. Однак, є й інших вимір наслідків глобалізації, зокрема невпинно зростає рівень суперництва між державами та цивілізаціями. Деякі науковці не вважають її необхідною, більше того, вбачають загрозу національним державам. Варто погодитись з тезою українського дослідника Лозовицького О.С. «Сьогодні вагомої альтернативи глобалізації не спостерігається, звернути цей процес неможливо, і в результаті Людство прийде до формування нового інформаційного й корпоративного суспільства. Побічними ефектами цього процесу називають відмирання національних держав і створення мережевих транснаціональних урядів»¹¹⁹, якими і виступають діаспори.

Традиційно, під поняттям «діаспора» розуміють частину певної етнічної спільноти (народу), що постійно проживає поза межами історичної батьківщини в іноетнічному чи інонаціональному середовищі на правах або зі статусом національно-культурної меншини та утворюється внаслідок дії тих чи інших чинників, які обумовлюють масове переселення частини населення з однієї країни в іншу (громадянські війни, політичне переслідування, заохочення до еміграції висококваліфікованих спеціалістів (кон'юнктура міжнародного ринку праці),

---

¹¹⁹ Лозовицький О.С. Діаспори в сучасному світі: чинник зовнішньої політики чи важіль впливу держави? URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Lozovitskiy.pdf>

трудова еміграція тощо)¹²⁰. Як соціокультурне явище вона зберігає кілька якостей: зацікавленість у збереженні національної ідентичності та, водночас, інтеграція до поліетнічного суспільства як одна із його складових. Збереження власної ідентичності – одна із умов найменування діаспори саме діаспорою, а не будь-якою іншою соціальною одиницею. Слова Максима Рильського: «Хто не пам'ятає свого минулого, той не вартий свого майбутнього» якнайкраще підкреслюють роль діаспори – збереження історичної пам'яті свого народу, а значить його майбутнього, його незалежності. Українська діаспора Канади стала найкращим втіленням даних слів в життя.

У Канаді політика мультикультуралізму та загальний дух плюралізму груп сприяють культурному різноманіттю та не стримують політичну активність етнічних груп. Українська діаспора – це зріла спільнота, яка займається різними видами адвокатської діяльності, яку можна поділити на політичну адвокацію, спрямовану на осіб, що приймають рішення, та соціальну адвокацію, яка прагне вплинути на громадську думку. Однак часто ці два типи адвокації діаспори дуже схожі і стає важко відрізнити, на яку цільову аудиторію групи прагнуть вплинути. Дані свідчать, що адвокація української діаспори щодо України впливає з трьох якісно різних типів: великих інституціоналізованих гравців діаспори, окремих підприємців діаспори та політиків діаспори.

На сьогоднішній день, згідно з науковою класифікацією, розрізняють чотири хвилі української еміграції до Канади:

1. «Перша хвиля» — початок формування етнічної групи — 1891–1914 рр.
2. «Друга хвиля» — оформлення етнічної групи, формація громади — 1920–1941 рр.
3. «Третя хвиля» — імміграція «переміщених осіб», перші випадки виходу діаспори на політичне поле Канади — 1950–1960-ті рр.
4. «Затишок» — розвиток української етнічної групи в Канаді без поповнень з України — 1960–1991-ті рр.

¹²⁰ Ясь О.В. ДІАСПОРА [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2004. - 688 с.: іл. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=Diaspora>

5. «Четверта хвиля» — імміграція після падіння «залізної завіси» — з 1991 р. до сьогодні. Здебільшого саме в цей період стала очевидною значна культурна й мовна різниця між діаспорою та «материковими» українцями¹²¹.

Початком першої хвилі міграції (чи трудової міграції) вважають візит Василя Єлиняка та Івана Пилипова (уродженці села Небилів, Волинської області) у вересні 1891 року до Канади. Згодом, переймаючи їх досвід, односельці почали виїжджати до Канади цілими сім'ями в пошуках кращої долі. Усі ці приїзди були маленького масштабу, оперті на сімейні і сусідські контакти. Праця, видана 1996 року, професором сільського господарства у Львівській вчительській семінарії Осипом Олеськовим скерувала еміграцію до Канади на організоване русло. Таким чином, протягом 1891-1914 рр. до Канади приїхало близько 170 тисяч українців, з перелюднених Галичини й Буковини, які в основному поселились у кордонах сьогоднішніх Альберти, Саскачевану та Манітоби¹²². Здебільшого, це була степова територія, тому заселяли її переважно хлібороби, лісоруби та шахтарі, які формували прошарок дешевої робочої сили. Головні причини виїзду за океан — перенаселення, безземелля й безробіття. Людей приваблювала обіцянка канадського уряду надати 64 гектари землі за 10 доларів. Щоб отримати сертифікат на підтвердження власності, потрібно було викорчувати, виорати і засіяти 14 гектарів упродовж трьох років. Одночасно належало збудувати хату і мешкати на своїй ділянці. В іншому разі іммігранти втрачали право на землю.¹²³ Люди селились компактно, що і дозволило зберегти мову, віру, традиції, обряди, частину України закордоном. Українці будували церкви, школи, народні доми і читальні «Просвіти». Основна маса іммігрантів не вміла читати і писати. Але вони були національно свідомими і віруючими людьми.

¹²¹ Н.І.Паламарчук, О.Й.Радецька. Українська діаспора в Канаді та її внесок у становлення Української незалежної держави. Київ. URL: http://history-pages.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/07/42_12_Palamarchuk_Radetska.pdf

¹²² Українці у Канаді - від хлібного колоска до Уейна Грецького. Історична Правда. 2016 р. URL: <https://www.istpravda.com.ua/research/4d581f9dc286a/>

¹²³ Чотири хвилі української еміграції. Міжнародне гуманітарне об'єднання «МИ УКРАЇНЦІ». 2009 р. URL: <http://weareukrainians.com/ukraine-and-the-world/chotiri-hvili-ukrayinskoyi-emigratsiyi>

1907 року побачила світ перша українська газета в Канаді – «Червоний прапор», 1910-го українські вчителі почали видавати часопис «Український голос», який і досі виходить у Вінніпезі. Канадський уряд пішов назустріч іммігрантам: створив на їхнє прохання двомовні англо-українські школи, які діяли до 1914 року¹²⁴.

Друга хвиля міграції (політична) припадає на міжвоєнний період та пов'язана із падінням УНР і ЗУНР. Міжвоєнну хвилю імміграції до Канади можна поділити на такі етапи: 1) 1918–1925 (цей період позначився обмеженням імміграції у зв'язку з економічним становищем і імміграційним законодавством Канади щодо іноземців з країн-противників Великобританії у I Світовій війні) 2) 1926–1929 (етап пройшов під впливом «залізничної угоди» від листопада 1925 року, що тривала до 1930 р.); 3) 1930–1934 (характер цього етапу був результатом економічної кризи в Канаді і обмежувальних заходів Департаменту імміграції та колонізації); 4) 1935–1939 рр. (останній період відзначився відновленням та зростанням у незначному обсязі еміграції у зв'язку із покращенням економічного становища Канади)¹²⁵.

Зазначимо, що хоча даний етап носить назву політичної міграції, однак саме економічні проблеми стали її каталізатором. Перша світова війна підірвала народне господарство. Селяни по її закінченню опинились у досить скрутному становищі. Під час війни було знищено близько 20% господарських будинків, отже кожен п'ятий господар залишився без даху над головою. Пропало 78% коней, 36% рогатої худоби, 77% іншої худоби, не згадуючи домашніх тварин¹²⁶. Заможніші українці боялися банкрутства та репресій з боку більшовицької влади.

Емігранти другої хвилі були освіченими людьми, з високим рівнем національної свідомості та хорошим матеріальним становищем. Відповідно до слів В. Макара, вони часто привозили з собою від 300 до 2 000 доларів, що на той час було немалою сумою, і мали можливість придбати кращі ферми, ніж у деяких їх

---

¹²⁴ Там само.

¹²⁵ Олеся Дзира. Друга хвиля еміграції українців до Канади: причини, характер і склад. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Dzyra_Olesia/Druha_khvyliya_emihratsii_ukraintsiv_do_Kanady_prychyny_kharakter_i_sklad.pdf?PHPSESSID=uc9avu58dvtjhs619v31h3etv7

¹²⁶ Марунчак М.Г. Історія українців Канади: у 2-х т. / М.Г. Марунчак. — Вінніпег: накладом Української вільної академії наук в Канаді, 1991. — Т. 2. — С. 21.

попередників. Вартість ферм тоді була від 200 до 7 500 доларів¹²⁷. 31 січня 1923 року канадський уряд видав розпорядження залучати до міграції саме землеробів, про що писав у свої спогадах В. Гавриш: «Згодом імміграційний уряд почав вимагати від емігрантів, що приїздили до Канади, щоб вони склали депозит. Від родин вимагали депозит у висоті 700–1 500 доларів і зобов'язання осісти на фермах і господарювати»¹²⁸. Допомогу українському населенню під час міграції допомагали кілька товариств та комітетів як в Україні, так і в Канаді. Наприклад, в той час діяло Товариство допомоги українським емігрантам, яке виникло і діяло у Львові з 1926 року. Аналогічно йому в Канаді було створено Товариство опіки над українськими переселенцями імені святого Рафаїла, створене 1924 р. в Саскатуні і Вінніпезі. Основна їх мета – підтримка зв'язків із діаспорою та висвітлення основних моментів міграції.

Мігранти заселяли степові провінції Альберту та Саскачеван. Напередодні Другої світової війни у степових провінціях українці становили 9–12% від усього населення. Облаштувались вони і в Онтаріо, Квебеці та Британській Колумбії. На 1931 р. найбільшими міськими осередками для українців, крім Вінніпегу (близько 25 тис. чол.), стали Торонто, Едмонтон (понад 5 тис. чол. у кожному), Тандер Бей (понад 4 тис. чол.), Монреаль (близько 4 тис. чол.), Саскатун і Віндзор (близько 2 тис. у кожному), Гамільтон, Ріджайна і Садбері (понад тисяча в кожному). Таким чином, станом на 1931 р. в містах проживало 25,1% всіх українців Канади¹²⁹.

Враховуючи той факт, що більшу частину мігрантів складала інтелігенція, в діаспорі склалась дуже динамічна структура, яка охоплювала все: від спортивного життя до літературних гуртків та видань. Частково активна українська громада охопила і попередні генерації іммігрантів¹³⁰.

¹²⁷ Макар В.Ю. Соціально-політична інтеграція українців у поліетнічне суспільство Канади / В.Ю. Макар. — Чернівці: Прут, 2006. — С. 93.

¹²⁸ Гавриш В. Моя Канада і я: спогади й розповіді про українських піонерів у Канаді / В. Гавриш. — Едмонтон: видано коштом автора, 1974. — С. 114.

¹²⁹ Макар В.Ю. Соціально-політична інтеграція українців у поліетнічне суспільство Канади ... С.92

¹³⁰ Чотири хвили української еміграції. Міжнародне гуманітарне об'єднання «МИ УКРАЇНЦІ». 2009 р. URL: <http://weareukrainians.com/ukraine-and-the-world/chotiri-hvili-ukrayinskoyi-emigratsiyi>

Третя хвиля міграції українського населення до Канади охоплювала період з 1947 по 1953 рр. та принципово відрізнялася від попередніх двох хвиль. За типологією вона була, головним чином, компактно-масовою, причому її особливістю було те, що вона стартувала не з самої України, а з території західних окупаційних зон Австрії і Німеччини, а також Італії¹³¹. Більшість українців по завершенню II Світової війни повернулись на батьківщину, однак, все ж залишилась частина, котра, пам'ятаючи Голодомор 1932-1933 рр., репресії, сталінські чистки 1938-1939 рр. прийняли рішення мігрувати до Америки (Канади, США). Згідно із статистичними даними, до української діаспори в Канаді протягом 1947-1952 рр. приєдналось близько 35-40 тисяч українців, серед яких найчисельнішою групою були колишні військовополонені¹³².

На кінець березня 1946 р. за даними статистичного відділу Центрального представництва української еміграції в західних окупаційних зонах (ЦПУЕ): в американській зоні в Німеччині перебувало близько 104 024 українців; англійській зоні – 54 580; французькій – 19 026. Разом – 177 630 осіб. У Австрії в усіх зонах – 29 241 осіб. Всіх разом – 206 871 осіб¹³³.

Третя хвиля охоплювала в основному інтелігенцію та науковців, які згодом сприяли розквітові українського політичного, громадського, культурного та релігійного життя в діаспорі. Їх об'єднувала ідея вільної, незалежної, суверенної України, яку підхопили мігранти попередніх етапів міграції. Вони постійно виступали проти русифікації, ув'язнення чи фізичного нищення українських дисидентів. Радянська влада оголосила активних діячів української діаспори Канади фашистами та зрадниками батьківщини.

Таким чином, третя хвиля імміграції відбувалась в залежності від потреб системи економічних відносин, вже оформленої канадської імміграційної політики

---

¹³¹ В. Г. Бондаренко. "Третя хвиля" української міграції і вільнокозацький рух у 1945-1952 рр. : Наукові праці історичного факультету, вип. XXXVII. Запоріжжя : ЗНУ, 2014. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Npifznu_2014_38_41.pdf

¹³² Марунчак М. Історія українців Канади. Вінніпег, 1991. Т. 1 464 с.

¹³³ Мудрий В. Нова українська еміграція / Василь Мудрий // Українці у вільному світі : Ювілейна книга Українського Народного Союзу (1894-1954) / [Зредагували Л. Мишуга, А. Драган]. – Нью-Йорк : Видання УНС, 1954. – 382 с. – С. 115 – 136.

щодо переміщених осіб та біженців; українська діаспора значно посилила власні позиції в громадсько-політичному житті, Конгрес Українців Канади зайняв активну проукраїнську лобістську позицію, намагаючись налагодити зв'язки з материковою домівкою.

У зв'язку із розпадом СРСР та проголошенням Україною своєї незалежності, міграційна політика отримала нове дихання. З 1991 р. розпочалась четверта хвиля міграції українців до Канади. Протягом 1991-2001 рр. до Канади прибуло близько 18-20 тисяч українських громадян (у тому часі до 100 тис. до США). Половина новоприбулих до Канади іммігрувала з Центральної або Східної України, 41% - із Західної України (Галичина, Буковина), а 9% - з південних і інших регіонів¹³⁴.

З 2006 по 2016 рр. населення Канади, яке декларує своє українське походження, зросло на понад 150 тисяч осіб¹³⁵. Перепис канадського населення 2016 року засвідчив, що на території Канади проживало 1,5 млн. українців, з яких тільки 270 тис. ідентифікували себе як українців, а близько 100 тис. вказали своє поліетнічне походження¹³⁶. Більшість українців живуть у шести провінціях: Онтаріо – 376440 особи (27,7 % від загальної кількості української громади), здебільшого в таких містах, як Торонто, Гамільтон, Оттава, Тандер-Бей, Садбер, Бредфорд; Альберта – 369095 особи (27,1 %), переважно в Едмонтоні, Калгарі, Вегревіллі та Лайтбриджі; Британська Колумбія – 229 205 особи (16,9 %), які проживають переважно у Вікторії, Келовні та Верноні; Манітоба – 180 055 особи (13,2 %), більшість з яких у Вінніпезі; Саскачеван – 143700 особи (10,6 %) проживають у Саскатуні, Регіні та Йорктоні. Квебек – 42 550 особи (3,13 %) населяють Монтрей¹³⁷.

Протягом перших трьох хвиль міграції, в Канаді сформувався міцний інституційний соціокультурний пласт української діаспори, котрий був не лише робочою силою, хліборобами, здатними пожвавити економіку держави, але й

¹³⁴ Українці у Канаді - від хлібного колоска до Уейна Гретького. Історична Правда. 2016 р. URL: <https://www.istpravda.com.ua/research/4d581f9dc286a/>

¹³⁵ За 10 років у Канаді стало на 10 % більше українців. UA: Українське Радіо. 2017. URL: <http://nrcu.gov.ua/news.html?newsID=62513>

¹³⁶ Віталій Макар. Двосторонні відносини України та Канади: формування, розвиток, перспективи динаміки... С.151

¹³⁷ Statistics Canada. Census Profile. (n.d.). Retrieved from <https://www12.statcan.gc.ca/census-recensement/2016/dp/pd/prof/index.cfm?Lang=E&HPA=1>

серйозним політичним транснаціональним утворенням, здатним впливати чи навіть формувати зовнішньополітичні вектори Канади. Таким чином, процес адаптації та вкорінення новоприбулих із четвертою хвилею проходив плавно. Українська діаспора Канади, набула тих характеристик, котрі відрізняють її від етнічної групи, та роблять, фактично, флагманом закордонного українства в цілому. А саме: склала власне інституційно-організаційне оформлення, котре спрямоване на збереження власної національної та культурної ідентичності, створила структури, які взаємодіють безпосередньо як з канадським урядом, так і з історичною батьківщиною, оформилось так зване ядро діаспори. Однак, мігранти нової, четвертої хвилі мігруючи намагались повністю асимілюватись із канадським соціумом, не прагнучи до власної самобутньої ідентичності за кордоном.

3.2 Інструменти впливу діаспори на векторність українсько-канадських відносин.

З кожним роком, вплив транснаціональних утворень, таких як діаспори, стає все сильнішим в системі міжнародних відносин. Вони впливають на прийняття як внутрішньо-, так і зовнішньополітичних рішень в державі проживання та на батьківщині. Водночас у загальнотеоретичній юриспруденції ігноруються факти, які прямо підтверджують безпосередню участь діаспор у процесах розвитку сучасного права та сучасної держави. Зокрема, діаспори виступають активними суб'єктами нормотворчого процесу, здійснюючи лобіювання інтересів держави походження, однак не мають достатньої нормотворчої сили.

Канадські українці, в процесі свого розвитку, зберегли елементи національної свідомості, ідентичності, культури, водночас вдало інтегрувались в канадське суспільство. Перші організації освітньо-культурного спрямування починали утворюватись ще з кінця XIX ст. В місцях компактного поселення українських мігрантів, переймаючи досвід з батьківщини, створювались читальні «Просвіти», перша з яких була заснована в м. Вінніпег 1899р. На базі неї виникло Наукове товариство ім. Т.Шевченка, а саме 17 жовтня 1949 р., в Торонто. Крім Торонто, виникли осередки в Едмонтоні, Оттаві і Монреалі. Науковці об'єднувались у секції

за фаховими інтересами. На сьогодні товариство об'єднує більше 200 членів. Більшість з них здобули освіту в Північній Америці і працюють на академічних посадах в університетах, а історія, мова, література, мистецтво України стала їх фаховим предметом зацікавлення. Завдяки їхній активній науковій діяльності дослідження, що стосуються України, і які здебільшого публікуються англійською (або англійською і українською) мовами, стали невід'ємною часткою світової науки.

Так, наприклад, широко відомі праці «Україна. Історія» професора Університету Йорк в Торонто Ореста Субтельного, «Російський централізм і українська автономія» директора Канадського Інституту Українських Студій при Університеті в Едмонтоні Зенона Когута тощо. Інша важлива ділянка діяльності товариства – організація щомісячних доповідей, до яких залучаються провідні науковці з Північної Америки та Європи, зокрема, й з України. Ці доповіді, що, звичайно, приваблюють багато слухачів та часто викликають жваві дискусії, інформують всіх зацікавлених про найновіші дослідження в найрізноманітніших ділянках сучасної науки, перш за все, так чи інакше пов'язаної з Україною.

Одна з останніх ініціатив НТШ – відновлення діяльності літературного об'єднання «Слово», яке збирає широке коло шанувальників української поезії та прози¹³⁸.

Українське Національне Об'єднання Канади було засноване 1932 р., в Едмонтоні, штат Альберта, члени Українського Національного Руху Організації Українських Націоналістів. УНО присвячене збереженню української канадської історії та культурної спадщини України.

Вона підтримує українське культурне життя в Канаді за допомогою народних танцювальних груп, хорошого оперного мистецтва, музичних ансамблів, бібліотек, музеїв, літніх таборів, спортивних клубів, освітніх курсів, українських шкіл, комп'ютерних класів та клубів для синьорів; друку книг, журналів, і тижневика «Новий шлях», заснованого 1930 р.; благодійності, а також співпраці з іншими

---

¹³⁸ Наукове товариство ім.Т Шевченка в Канаді. Про НТШ. URL: <https://ntsh.ca/ntsh-u-kanadi/pro-ntsh/>

організаціями Канади¹³⁹. Основну мету об'єднання вбачало у єдності всіх українців Канади, відстоювання культурних цінностей, інформування українців про історію та культурну спадщину тощо.

У 1940 році за активної участі діаспори було утворено сильну громадську та релігійну громаду – Комітет Українців Канади (КУК) (з 1983 р. Конгрес Українців Канади), штаб-квартира знаходилась у Вінніпезі. Першим очільником якого став отець Василь Кушнір. Це було об'єднання українських політичних, громадських і культурних організацій, церков, комітетів. Засновниками КУК були: Братство українців католиків (БУК), Союз українців самостійників (СУС), Українське національне об'єднання (УНО), Союз гетьманців державників Канади (СГДК), Союз українських організацій (СУО). Згодом конгрес об'єднав всі громадські організації, крім Товариства об'єднаних українців Канади.

На сьогоднішній день до КУК входять 47 організацій, з яких виділяють 16 філій, 6 провінційних рад, 6 організацій, асоціацій та клубів, що носять категорію А (Українське католицьке братство Канади, Українська ліга незалежності Канади, Українська національна федерація Канади, Ліга українських канадців, Українсько-канадська професійна та ділова федерація та Рада українських кредитних спілок Канади) та 19 українських організацій категорії В¹⁴⁰.

Конгрес українців Канади (КУК) представляє українсько-канадську громаду перед народом та урядом Канади, сприяє встановленню зв'язків з Україною та визначає та вирішує потреби української спільноти в Канаді, щоб забезпечити її існування та розвиток для зміцнення позицій на соціокультурному полотні Канади. А також прагне бути ініціативним, національним, об'єднаним та самоокупним органом, який забезпечує високий рівень лідерства для українсько-канадської громади. Раз на 3 роки, керівництво Конгресу скликає з'їзд, щоб визначити напрямки розвитку та політику в перспективі. В ньому можуть брати участь активісти української громади.

¹³⁹ Українське Національне Об'єднання Канади. Про нас. URL: <https://unfcanada.ca/%d0%bf%d1%80%d0%be-%d0%bd%d0%b0%d1%81/?lang=uk>

¹⁴⁰ Віталій Макар. Двосторонні відносини України та Канади: формування, розвиток, перспективи динаміки... С. 156

Основними завданнями КУК є: репрезентація інтересів українців Канади перед урядом та населенням країни; координація участі української етнічної групи у культурному і соціальному житті Канади; сприяння розвитку дружніх взаємин між Канадою та Україною; збереження самобутності громади шляхом активізації діяльності українських шкіл, церков, творчих колективів; надання необхідної допомоги новоприбулим з України для їхнього входження у громаду і культурне життя місцевих українських організацій¹⁴¹.

Починаючи з 1945 року, на території Канади українська діаспора розгорнула масову культурно-просвітницьку, пропагандистську (в хорошому значенні) діяльність, зокрема видавали журнали, газети, листівки, брошури, які містили актуальну на той час інформацію про стан справ на батьківщині. Громадівці інформували канадське суспільство про те, що існує за океаном така держава, як Україна, має багаті традиції, веде боротьбу за власне виживання та заохочували все більше людей до проукраїнського руху в Канаді. Яскравим прикладом стала газета, український суспільно-політичний тижневик, «Гомін України», котру почали видавати 1948 року в Торонто і яка випускається й досі. З перших примірників, тижневик позиціонувався як національно-державницький та містить матеріали про УПА, історію, боротьбу з комунізмом, героїв Українського визвольного руху. Першим редактором був М.Сосновський. Нині, від 2018 року, пост головного редактора належить О.Соколику¹⁴².

1 травня 1949 р., натхненні створенням КУК та «Гомону України», українці Канади, учасники визвольних змагань, вирішили об'єднатись в ще одну організацію – Лігу Визволення України (з 1993 р. Ліга українців Канади/Ліга Українок Канади). Її члени ще на батьківщині сповідували ідею визвольної боротьби та після міграції усвідомлювали необхідність її продовження всіма можливими засобами.

---

¹⁴¹ В. Ю. Макар . Конгрес українців Канади // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [веб-сайт] / гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=4675

¹⁴² Гомін України. Архів ОУН Українська Інформаційна Служба-Лондон. URL: <https://ounuis.info/library/newspapers/1440/homin-ukrainy.html>

ЛУК від першого дня своєї праці стала в авангарді так званого Другого фронту боротьби зорганізованої української спільноти в Канаді та активно допомагала своїм братам і сестрам в Україні, зокрема у боротьбі Української Повстанської Армії¹⁴³. Цілями організації були: сприяння відновленню та збереженню історичної пам'яті українського народу; збереження доброго імені української нації; протистояння асиміляції та плекання української ідентичності в Канаді освітньою і культурною діяльністю; активна участь у громадсько-політичному житті Канади; розвиток партнерства з ідейно-спорідненими організаціями; культурно-мистецькі імпрези для залучення українських родин у життя громади; сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні; гуманітарна допомога громадським організаціям в Україні¹⁴⁴.

Варто зазначити, що наведені організації з моменту свого створення не були номінальними показниками діяльності закордонних українців, а діяли доволі активно, використовуючи мирні засоби. Після початку збройної агресії РФ проти України, всі українські організації Канади висловили своє занепокоєння та підтримку батьківщині та розгорнули власну інформаційну кампанію. Наприклад, 2019 року, на щорічних зборах ЛУК, члени організації ухвалили план дій на майбутній рік, у відповідність з програмою 2018 року. Новий план постановляв: посилити зв'язок ЛУК та ЛУ-окК із Спілкою української молоді в Канаді; продовжувати допомогу українським воїнам на передовій, а також родинам загиблих та підтримувати реабілітацію поранених (зокрема йшлося про благодійний збір коштів); продовжувати тісну співпрацю з організацією «Вільні люди» в Україні і брати активну участь в мирних акціях проти реваншистської московської п'ятої колони, зокрема проти В.Медведчука та ЗМІ «NewsOne», «112», «Інтер» тощо; посилити зв'язок із ЗМІ Канади та канадськими політиками у боротьбі проти Росії; мобілізувати та координувати усі інтелектуальні, технічні, фінансові можливості, усі нині існуючі ЗМІ державницького спрямування для створення єдиного, сучасного,

---

¹⁴³ Ліга Визволення України/Ліга українців Канади приймає вітання з нагоди 70-річчя. Укрінформ. 2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2692983-liga-vizvolenna-ukrainiliga-ukrainciv-kanadi-prijmae-vidannaz-nagodi-70ricca.html>

¹⁴⁴ Ліга Українців Канади. Про ЛУК. URL: https://www.lucorg.com/%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%BB%D1%83%D0%BA_173.htm

високотехнологічного та дієвого інформаційного органу – медіаконсорціуму, який згодом стане інструментом у боротьбі проти російської агресії, інформаційної війни та реваншу проросійських сил – в Україні, в Канаді та глобально¹⁴⁵.

У 1959 році українська громада в Канаді розпочала значну справу - поставити пам'ятник Тарасу Шевченку, українському національному поетові, на підставі законодавчого органу Манітоби. На цю справу було зібрано 175 000 доларів.

Два роки по тому, 9 липня 1961 року, майже 10 000 українських канадців з усієї країни зібралися у Вінніпезі, щоб засвідчити, як прем'єр-міністр Джон Г. Діфенбейкер офіційно відкрив пам'ятник. Збір коштів на цей монументальний проект призвів до надлишку у розмірі 30 000 доларів США, які були вкладені у благодійний фонд, присвячений збереженню та розвитку української культури в Канаді - Українсько-канадський фонд імені Тараса Шевченка¹⁴⁶.

Фонд Шевченка є каталізатором стратегічної філантропії, що підживлює художню творчість, розвиток громади та еволюцію української канадської культури в рамках канадського досвіду; підтримує відносини з донорами, грантоотримувачами та широкою громадськістю; відповідально розпоряджається покладеними на нього коштами; та зберігає українську канадську культурну спадщину як неоціненну цінність для майбутніх поколінь; підтримує партнерські стосунки між внутрішніми та зовнішніми зацікавленими сторонами, включаючи грантоотримувачів, донорів, прихильників, волонтерів, персонал, членів Правління та аудиторію, щоб досягти свого бачення Канади, яка визнає українських канадців як будівельників нації, які є невід'ємною частиною канадської ідентичності.

Фонд Шевченка зміцнює українську громаду в Канаді та збагачує канадський досвід красою, пристрасстю та різноманітністю канадської української культури. В свою чергу, Канада визнає українських канадців як будівельників нації та невід'ємну складову канадської ідентичності.

Основна роль Фонду Шевченка полягає у фінансовій підтримці популяризації та розвитку української культурної спадщини в Канаді. Вона виконує свій мандат,

¹⁴⁵ У ряді організацій української діаспори Канади - нове керівництво. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2676351-u-radi-ukrainskih-organizacij-kanadi-nove-kerivnictvo.html>

¹⁴⁶ Shevchenko Foundation. About Us. URL: <https://shevchenkofoundation.com/about/>

виділяючи гранти на підтримку різних ініціатив, які допомагають групам та окремим людям внести вагомий внесок у процвітаючу українську громаду для збагачення Канади. Протягом своєї історії програма грантів Фонду Шевченка продовжувала розвиватися у відповідь на мінливі потреби громади. У 2012 році Програма грантів була реструктуризована, щоб відобразити проекти у чотирьох конкретних категоріях, або стовпах: мистецька програма, програма розвитку громад, програма освіти, програма спадщини.

Програма мистецтв визнає цінність мистецтва як фундаментальний аспект вираження унікальної культурної ідентичності та сприяє створенню, просуванню та розповсюдженню українсько-канадських мистецьких починань. Програми присуджують гранти у номінаціях «Танці», «Літературне мистецтво», «Медіа-мистецтво», «Музика», «Театр та образотворче мистецтво».

Фонд Шевченка прагне до сталого розвитку енергійної та процвітаючої української громади в Канаді шляхом виховання почуття спільної ідентичності та товариства, участі у громадському житті та зміцнення громадських інститутів.

Знання української мови, культури та історії є важливими компонентами ідентичності української громади та визначальним внеском українців у канадське суспільство та історію. Освітня програма прагне розширити та поширити знання про всі аспекти українського життя в Канаді за допомогою традиційних та нетрадиційних освітніх програм. Вона також включає стипендії.

Програма «Спадщина» покликана забезпечити збереження історії української громади в Канаді та не втратити важливі джерела історії та життя української Канади для майбутніх поколінь. Перший великий грант у розмірі 5000 доларів США був наданий 1965 р. Конгресу українців Канади (КУК) за публікацію трьох книг: «Антологія: українські поети 1189-1962 рр.», Поетичні твори Тараса Шевченка-Кобзаря та «Монографія: Тарас»¹⁴⁷. Деякі з основних грантів, що присуджуються за всю історію діяльності Фонду Шевченка, включають: 1968 р. – 5000 доларів на підтримку розвитку аудіовізуальної методології та матеріалів для навчання

---

¹⁴⁷ Shevchenko Foundation. Supporting the Ukrainian Canadian Community. URL: <https://shevchenkofoundation.com/about/supporting-ukrainian-canadian-community/>

української мови в державних школах; 1983 р. – 50 000 доларів Українському комітету з вивчення Голоду, Українсько-канадському центру досліджень та документації у Торонто для виробництва фільму про Голодомор; 1995 р. – 25 000 доларів на розробку навчальної програми «Розвиток української мови Нова 3»; 2005 р. – 100 000 доларів, спрямованих Канадському інституту українознавства на публікацію українського досвіду в Канаді; 2006 р. – 50 000 доларів, наданих Королівському музею Онтаріо для нової цифрової галереї, яка включає в себе найсучаснішу студію навчання для студентів, які демонструють канадські тематичні програми та багато інших¹⁴⁸.

Українська діаспора Канади також була активно залучена в боротьбу за незалежність України. З 1980-х рр. громадивці (більшу частину яких склали політично активні мігранти повоєнних років) постійно пікетували під стінами радянського посольства в Торонто за визволення з в'язниць українських дисидентів-В'ячеслава Чорновола, патріарха Йосипа Сліпого, Валентина Мороза та влаштовували голодування¹⁴⁹. Зі словами протесту проти ситуації в Україні українські студенти в Канаді виступили і під час Олімпійських ігор у Монреалі 1976 року; студенти викупили сектор, а коли телевізійні камери спрямували на них, дістали українські прапори й плакати з гаслами на підтримку України, зазначає історик з Канади Радомир Білаш¹⁵⁰.

З початку революції Гідності українці по всьому світу, в тому числі і в Канаді, почали влаштовувати протестні акції, мітинги, демонстрації, зібрання на підтримку України, а також проводили інформаційні кампанії для закордонних чиновників, пояснюючи, що насправді відбувається в Україні – збройна агресія, а не громадянська війна.

На сьогоднішній день, українська діаспора Канади представлена в канадському уряді на всіх рівнях публічного управління. Після канадських виборів 2015 року до влади прийшла Ліберальна партія на чолі з Джастіном Трюдо, від якої до

---

¹⁴⁸ Там само.

¹⁴⁹ Як українська діаспора виборювала незалежність України. Радіо Свобода. 2016. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27926212.html>

¹⁵⁰ Там само.

парламенту пройшли 10 депутатів українського походження: серед яких Христя Фріланд, Борис Вжесневський, Юлія Джерович, Кайл Пітерсон, Террі (Тарас) Дугіт та інші. Більшість із них балотувались на виборчих округах у провінціях Онтаріо, Манітоба та Альберта, де кількість представників української діаспори найбільша. Однак, деякі депутати від консерваторів та Нової демократичної партії, які постійно лобіювали інтереси України в парламенті програли. Серед них Тед Опіц, голова міжпарламентської групи «Україна-Канада», який програв українцю за походженням Борису Вжесневському¹⁵¹. У 2020 році, міністром фінансів Канади стала проукраїнська депутатка Христя Фріланд – перша жінка на цьому посту, яка зберегла за собою і посаду віцепрем'єр-міністра Канади. Зважаючи на це, варто зазначити, що з початку ХХ століття, українська діаспора виборола своє представництво в системі органів влади Канади на всіх рівнях. Визначені механізми здійснення політики вказують на вектор використання «м'якої сили» в двосторонніх взаєминах, а також у внутрішньополітичних відносинах в Канаді. Мережа організаційних структур української діаспори спрямована на збереження та поширення української культури, ідентичності, національної самобутності та є джерелом формування двосторонніх українсько-канадських взаємин.

3.3 Роль діаспори в поглибленні гуманітарної складової двосторонніх взаємин.

Роль української діаспори Канади в поглибленні гуманітарної складової двосторонніх взаємин, здебільшого, покладається на Конгрес Українців Канади. Даний представницький орган покликаний захищати та просувати інтереси українців Канади, а також допомогти налагодити регулярний, результативний політичний діалог між двома державами.

Конгрес українців Канади (КУК) - основна організація української діаспори в Канаді. Вона була утворена як основна організація, метою якої є представництво українського канадського населення. Доволі часто, КУК класифікується як інституціоналізований гравець діаспори. В цілому, Конгрес, виходячи зі свого

---

¹⁵¹ Понад 10 українців стали депутатами парламенту Канади. Радіо Свобода. 2015. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27317056.html>

розміру, досвіду та організаційних можливостей та фінансового забезпечення, має найбільшу здатність працювати офіційним лобістом України, що означає методологічно займатися як політичною, так і соціальною пропагандою країни. Інші менші організації українських канадців зазвичай є членами цієї парасолькової організації та забезпечують свої інтереси через КУК.

Саме організаційна структура Конгресу забезпечує гуманітарну складову українсько-канадських відносин, яка формується через об'єднання спільною метою мережі українських громадських утворень, таких як Канадсько-українська фундація, Ліга українців Канади, Союз українців самостійників, Українсько-канадська фундація імені Тараса Шевченка, Суспільна служба українців Канади, ПЛАСТ, Союз української молоді Канади та багато інших¹⁵². Метою, яка й об'єднує організації, виступає бажання координувати та створювати програми спільної допомоги Україні та українському народові на шляху до демократичних перетворень; різностороння допомога у всіх сферах (політичній, економічній, безпековій, гуманітарній, культурній тощо); покращення стратегічного партнерства та визначення нових напрямків співпраці; відродження світового українства та збереження національної ідентичності, самобутності; допомога іммігрантам майбутніх нових хвиль інтегруватись до нового поліетнічного життєвого простору; залучення нових членів до КУК; гуманітарна допомога суспільним організаціям в Україні, розвиток спільної, скоординованої діяльності.

Протягом 90-х років ХХ ст., після здобуття Україною незалежності, канадський уряд, рівно як і українська спільнота Канади активно заохочували процес реформування та демократичних перетворень. 1995 р. КУК впровадив ініціативу початку програми сприяння демократизації України, яку втілювати в життя повинні були 160 кандидатів з канадського боку, а також 40 добровольців із України, спрямованих на навчання в Канаду. Результати вражали, близько 120 канадських проектів було розглянуто, а інституції активно відправляли власних працівників на стажування закордон¹⁵³.

¹⁵² Ukrainian Canadian Congress. Membership. URL: <https://www.ucc.ca/about-ucc/membership/>

¹⁵³ Вісімнадцятий Конгрес українців Канади. Вінніпег: Накладом Централі КУК, 1995. С.71-72

Захист демократії в Україні – одне з основних завдань КУК в процесі налагодження конструктивного українсько-канадського співробітництва. Зокрема, під час чергових виборів до Верховної ради України в 2002 році, Конгрес запропонував відрядити своїх представників в якості спостерігачів. Згодом Канада відправила до України 16 осіб, які стали частиною місії ОБСЄ.

Зазначимо, що на розвиток політики КУК стосовно демократизації української влади та суспільства в цілому вплинула «Помаранчева революція» 2004 року. Тому, керівництво Конгресу вирішило взяти участь у підтримці справедливого і чесного вибору українського суспільства, як спостерігачі, на чергових виборах президента України. 22 липня 2004 року ЦВК України видала постанову «Про реєстрацію офіційних спостерігачів на виборах Президента України 31 жовтня 2004 року від Канади, Сполучених Штатів Америки та Українського Конгресового Комітету Америки»¹⁵⁴, згідно з якою, делегацію КУК, протягом всього виборчого процесу, в Україні представляли Семанишен Квітка, Докорн Майкл, Кулик Орися. Разом з тим, з метою підтримати Україну, Конгрес також закликав діаспору та канадське населення до маніфестації по всій території Канади, в якій зазначалось, що громадивці не підтримують кандидатів, а боліють за народ на його важкому шляху становлення самостійності. Справа набула серйозного розголосу, саме тому, на переголосування другого туру 26.12.2004 року, ЦВК зареєструвала близько 500 спостерігачів від Конгресу українців Канади¹⁵⁵.

У 1995 році, на 18 Конгресі КУК була заснована Канадсько-українська фундація. Ідея полягала в сприянні розвитку демократичної нації з громадянським суспільством, яке підтримує та розвиває культуру, традиції та мову в Україні шляхом зміцнення стратегічних партнерств у Канаді та Україні.

Метою створення слугувало завдання координації, розробки, організації та реалізація проектів допомоги, створених канадцами та спрямованих в Україну.

---

¹⁵⁴ Про реєстрацію офіційних спостерігачів на виборах Президента України 31 жовтня 2004 року від Канади, Сполучених Штатів Америки та Українського Конгресового Комітету Америки. Постанова Центральної виборчої комісії. 22.07.2004 р. №v0226359-04. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0226359-04#Text>

¹⁵⁵ Віталій Макар. Двосторонні відносини України та Канади: формування, розвиток, перспективи динаміки... С. 384

Завжди буде потрібна установа для моніторингу, надання та просування комерційної, технічної та гуманітарної допомоги; оцінювання проектів; сприяння співпраці та спілкування між постачальниками допомоги, встановленню пріоритетів та розробці проектів, які дозволять максимально збільшити вплив та економічну ефективність; а також діяльності як форуму, який об'єднує окремих осіб та організації з громадськості, приватного та державного секторів, які зацікавлені у наданні допомоги Україні. Тому КУФ було створено як національний благодійний фонд, який координуватиме роботу з канадськими організаціями, які мають проекти в Україні, а також інші проекти в Канаді¹⁵⁶.

Цілі фундації: позбавлення від бідності, розвиток освіти, розвиток релігії, інші цілі, корисні для Співтовариства, дотримуватись закону, надаючи спостерігачам допомогу у проведенні виборів у законному порядку, робити все, що є допоміжним і побічним для досягнення вищезазначених благодійних цілей. Організація існує за рахунок пожертв від громадськості та приватних осіб, набір нових членів, заповітів та маєтків, які перейшли у власність фундації після смерті власника, проектів уряду Канади, проектів урядів провінцій, уряду України, корпоративного спонсорства.

Варто зазначити, що у Фундації діє Комітет з освіти, котрий працює над сприянням співпраці між канадськими та українськими педагогами з метою професійного розвитку та зміцнення рівня освіти в Україні. Це досягається за рахунок створення ресурсів, сприяння проведенню семінарів та управління програмами. Серед них - Меморіальний фонд Ярослава Зайслого, Стипендійний проект Меморіального фонду Меланії Ковалюк, проект Naukma та Стипендійний фонд COSBILD¹⁵⁷. Канадсько-українська фундація також включає ініціативи, що стосуються сфери охорони здоров'я, наприклад Українська гуманітарна ініціатива Саннібрука. Програма була ініційована у 2014 році, мета якої полягає у лікуванні тих, хто найбільше постраждав від війни, та у наданні українським медичним працівникам навичок та ресурсів для догляду за ними¹⁵⁸.

---

¹⁵⁶ Canada-Ukraine Foundation. About Us. URL: <https://www.cufoundation.ca/about/#Board>

¹⁵⁷ Там само.

¹⁵⁸ Canada-Ukraine Foundation. Restoring a Life – Sunnybrook's Ukrainian Humanitarian Initiative. 2014. URL: <https://www.cufoundation.ca/restoring-a-life-sunnybrooks-ukrainian-humanitarian-initiative/>

1 жовтня 2021 року КУФ оголосила про пожертву на допомогу в боротьбі з наслідками COVID-19 в Україні, яка особливо сильно постраждала від четвертої хвилі глобальної пандемії. Разом з партнерами «Ліга українців Канади», Фонд «Дніпро-Ошава» при Фонді ВСУ та Українською національною федерацією, Фондація виділила пожертвування у розмірі 30 000 доларів США на підтримку програми «Кисень для життя, фаза 2», яка проводиться київською організацією громадянського суспільства «Ініціатива Е+»¹⁵⁹. Її гуманітарні місії підтримують зміцнення медичної реформи в Україні та сталий медичний розвиток. Таким чином, Канадсько-українська Фондація зосереджує свою увагу та формує напрямки гуманітарної допомоги в різних сферах – сфері охорони здоров'я, освіти, культури, екологічної безпеки тощо.

Також, в рамках гуманітарної допомоги відновлення в Україні системи кредитних спілок, вела свою діяльність Українська Кооперативна Рада Канади (УКРК), яка була створена 1971 року. Рада почала видавати кооперативний журнал «Координатор», який існує по сьогоднішній день. З 2001 року функції голови УКРК перебрала Ольга Заверуха-Свинтух. На цей час УКРК об'єднувала 14 українських кредитних спілок в яких знаходилося біля 900 млн. канадських доларів та більше 65 тисяч членів. Робота УКРК була спрямована на відкриття нового проекту Канадсько-Української програми Зміцнення кредитних спілок в Україні, в рамках якого Рада змогла одержати третій грант від Уряду Канади через CIDA на його реалізацію¹⁶⁰.

Технічна допомога Канадської Кооперативної Асоціації та Української Кооперативної Ради Канади діяла протягом 17 років, за цей час канадський уряд виділив для різних стадій проекту \$9.8 млн. кан. дол., а канадські кооператори доложили добровільної праці на суму \$3.0 млн. кан. дол¹⁶¹.

---

¹⁵⁹ Canada-Ukraine Foundation. "Oxygen for Life" Program to Help Vulnerable with Critical Pandemic Medical Equipment – CUF Supporting Ukraine COVID Relief. 2021. URL: <https://www.cufoundation.ca/oxygen-for-life-covid-relief/>

¹⁶⁰ Діяльність і реалії відродження та зміцнення кредитної кооперації України. Українська Світова Кооперативна Рада. URL: <http://wcuc.org.ua/22.0.html>

¹⁶¹ Там само.

Після Революції Гідності та початку військових дій на території України у 2014 році Конгрес українців Канади розгорнув на території Канади активну проукраїнську кампанію, спрямовану на підтримку становлення демократичних цінностей, дотримання прав людини і громадянина та європейського вибору українського суспільства. Кампанія включала: акції, мітинги, пікети, протести, ноти до канадського уряду з проханням всіляко підтримати український народ на законодавчому рівні, а також збір коштів для допомоги постраждалим. Протягом останніх десяти років КУК остаточно затвердила себе як офіційна інституція української діаспори Канади, котра здатна сама формувати вектор зовнішньої політики. Гуманітарна сфера двосторонньої співпраці, як не дивно, даного періоду зазнала розквіту. Канадська сторона постачає в Україну зброю, медикаменти, обладнання, техніку, спецодяг, а також спеціальні бокси для постраждалого цивільного населення в Донецькій та Луганській областях.

У січні 2017 року, Конгрес українців Канади спільно з канадськими громадськими організаціями направив 11 тон гуманітарної допомоги в Україну, про це повідомила прес-служба Міністерства закордонних справ. У зборі коштів також взяли участь канадська компанія Caravan Logistics, канадські громадські організації Ukraine Appeal, GlobalFire, Global Medic і Ліга українців Канади.

Гуманітарна допомога складалася з медичного обладнання та засобів пожежогасіння, які були передані в лікарні і пожежні станції на сході України, зокрема в Маріуполі. Відзначається, що зібране українською громадою Канади обладнання дозволить поліпшити якість надання першої медичної допомоги постраждалим в результаті російської агресії, а також дозволить підвищити ефективність боротьби з пожежами¹⁶².

Того ж року, в грудні КУК створив новий Фонд захисників України, який мав допомагати процесу реабілітації українських військових, ветеранів АТО. За словами президента КУК П. Грода, фонд налічує близько 100 тис. доларів, які були зібрані під час благодійного вечора, організованого на честь учасників української команди

---

¹⁶² Українська громада Канади відправила на Донбас 11 тонн гуманітарної допомоги. ТСН. 2017. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/ukrayinska-gromada-kanadi-vidpravila-na-donbas-11-tonn-gumanitarnoyi-dopomogi-858904.html>

Ігор нескорених під час візиту до Торонто Петра Порошенка у вересні¹⁶³. Разом із КУК, розпорядником фонду виступає також Канадсько-українська фундація.

Отже, зважаючи на проведений аналіз варто зауважити, що роль української діаспори у поглибленні гуманітарної сфери співпраці України та Канади доволі помітна. Перш за все це простежується у діяльності Конгресу українців Канади, як внутрішньодержавній, так і закордонній. Конгрес не раз доводив свою відданість українському народу та готовність до серозних дій. Саме завдяки йому досі здійснюється активне залучення канадського уряду до процесів мирного врегулювання конфлікту в Україні, а також до державотворчих процесів, встановлення демократичних засад у всіх сферах та підтримки реалізації проектів допомоги в Україні. КУК та Світовий конгрес українців інформують міжнародну спільноту про реальний стан справ. Гуманітарне співробітництво розглядається через призму культурної, наукової, політичної, економічної та соціальної взаємодії, оскільки всі процеси пов'язані та взаємозалежні.

---

¹⁶³ Канадська діаспора заснувала фонд допомоги ветеранам АТО. Укрінформ. 2017. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2360190-kanadska-diaspora-zasnuvala-fond-dopomogi-veteranam-ato.html>

ВИСНОВКИ

В результаті дослідження процесу формування, динаміки розвитку та перспектив двосторонніх українсько-канадських відносин ми можемо зробити наступні висновки:

Процес дослідження українсько-канадської двосторонньої співпраці та ролі в ній української спільноти Канади потребує комплексного підходу та широкої теоретико-методологічної бази. Сучасна політична наука пропонує кілька підходів до їх вивчення. В основу покладені принципи суб'єктивізму та об'єктивізму, котрі знайшли своє унікальне відображення в різних школах вивчення міжнародних відносин, крізь призму яких і було здійснено дослідження двосторонньої співпраці. Суб'єктивізм являє собою систему поглядів, пов'язаних із трактуванням міжнародних відносин як суспільних стосунків, що впливають із особистісних якостей певного індивіда, а об'єктивізм передбачає, що міжнародні відносини реальні і не залежать прямо від волі окремої людини.

Порівняння методологічних принципів реалістської (неореалістської) та лібералістської (неолібералістської) шкіл дослідження міжнародних відносин, ми дійшли висновку, що здебільшого, погляди двох шкіл сходяться: міжнародний світовий простір носить анархічний характер; держави прагнуть до самозбереження, але застосовують, відповідно до двох концепцій, різний інструментарій: основна ціль держав – влада, досягнення якої відбувається через двосторонні контакти на вищому рівні (реалізм), а за лібералізмом – держава прагне до безпечного середовища навколо неї, шляхом створення системи наднаціональних організацій, транснаціональних утворень. Прихильники реалізму стверджують, що держава має найпотужніший силовий потенціал, порівняно з іншими акторами міжнародних відносин; може покладатись виключно на власні сили. В свою чергу лібералісти вважають, що силовими якостями наділені не виключно держави, а ще й міжнародні урядові та неурядові організації та транснаціональні утворення

Аналіз сучасної історіографії дав змогу визначити, що стан розробки проблеми українсько-канадських відносин на сучасному етапі не повний та вимагає більш

комплексного підходу. Ряд авторів висвітлили особливості становлення та розвитку співпраці в свої роботах, однак дотично.

Питання розгляду двосторонньої співпраці України та Канади в політичній сфері здійснюється через дослідження загальної стратегії зовнішньої політики двох держав, а саме до уваги береться багатовекторність України та активний процес переходу від даної політики до виключно прозахідного спрямування та загальнополітична парадигма Канади, як держави «середнього рівня». Починаючи з 1991 року двосторонні політичні відносини характеризувалися динамізмом, було сформовано широку нормативно-правову базу, фундамент для подальшої розбудови контактів і в інших сферах. Іншими словами здійснювалась інституціоналізація двосторонніх відносин. Сам процес мав два виміри, а саме національний та міжнародний. Національний принцип двосторонніх відносин відображав залежність кожної з держав від внутрішніх потреб розвитку (наприклад соціально-економічного), а міжнародний передбачав усвідомлення необхідності забезпечення нормативної бази та стабільного середовища для забезпечення процесу реалізації національних інтересів України та Канади.

Варто зазначити, що в процесі дослідження було визначено систему інструментів двосторонніх відносин: двосторонні зустрічі, парламентські групи, міжвідомчі комітети, об'єднання національного рівня, міжурядові комісії тощо.

Аналіз економічної складової двосторонніх відносин дав змогу зрозуміти, що перш за все вони були спрямовані на лібералізацію системи ринкових відносин, демократизацію українського господарства, перехід до європейських стандартів, розширення ринків збуду і загального товарообігу між державами та подальше поглиблення економічної співпраці через встановлення зони вільної торгівлі.

Економічне співробітництво характеризується певною асиметричністю, а саме в Україні з 1991 року і до наших днів не сформувала умови для конкурентоспроможних економічних відносин, перш за все, через корумпованість вищих органів державної влади, застарілість моделей розвитку господарства та стратегій з його покращення, недостатність розвитку правової бази для захисту підприємців та незахищеність інвестиційного поля економіки держави.

Дослідження безпекового та військово-технічного аспектів українсько-канадського двостороннього співробітництва було здійснено в два етапи. Перший етап відповідав часовим рамкам 1991-2013 рр. та характеризувався розробкою правової бази, однак не практичним її застосуванням, а другий, котрий вивів відносини на якісно новий рівень, - 2014-2019 рр. з початком збройної агресії РФ проти України. Розгляд основних питань даної сфери здійснювався на базі дослідження політичної складової двосторонньої співпраці, а також основних засад зовнішньополітичної стратегії. Варто відзначити, що держави послуговувались принципами суб'єктності, реалістичності та прагматизму.

Необхідність збереження територіальної цілісності, незалежності та суверенітету Україною призвело до активізації безпекового співробітництва, котре здійснювалось за наступними напрямками: політична підтримка (накладання санкцій), військові навчання, гуманітарна допомога (зброя, одяг, продукти харчування).

Сутність дослідження гуманітарної складової двосторонньої співпраці полягає у виокремленні кількох напрямків взаємодії: перший – станом на 1991 рік, український політику вимагав серйозних реформаторських завдань, саме тому канадський уряд впровадив кілька програм допомоги для становлення демократичного, об'єктивного, конкурентоспроможного управлінського апарату (наприклад адміністративна реформа, судова реформа, реформа децентралізації влади тощо). Іншими словами, основним напрямком гуманітарної співпраці стало поглиблення демократичних перетворень (чистка кадрів державних служб, переатестація, регулярні перевірки) із застосуванням антикорупційних механізмів та інструментів перетворення українського політикуму із прорадянського на прозахідний. Другий напрямок взаємодії включав розробку та імплементацію проектів і грантових програм, спрямованих на проведення навчань, стажувань українських політиків в Канаді, з метою отримання нового досвіду та інструментів його трансформування на українському просторі. Третій напрямок – це технічна гуманітарна допомога (обладнання, зброя, медикаменти тощо). Із початком гібридної війни на території України, канадська гуманітарна допомога переважно

реалізується в рамках міжнародної технічної допомоги (підтримка реформ (наприклад українська реформа ЗСУ), розвитку демократичних засад тощо). Канадська гуманітарна допомога впродовж 2014-2019 рр. складала близько половини всієї міжнародної гуманітарної допомоги Україні.

Питання розвитку гуманітарної складової українсько-канадського співробітництва розкрило ще один аспект, а саме існування та діяльність української діаспори в Канаді. Зазначимо, що в даному контексті, діаспора розглядається не як нацменшина чи просто прошарок суспільства Канади, котрий декларує своє походження як українське. Спільнота давно вийшла за межі звичного поняття гуманітарної діяльності та на сьогоднішній день являє собою транснаціональне утворення, навіть своєрідний уряд в екзилі, котрий лобіює інтереси материкової батьківщини в канадському уряді доволі успішно. Завдяки діяльності діаспори (здебільшого Конгресу українців Канади) Україна отримала велику кількість грантів, фінансових надходжень на реалізацію проектів внутрішньодержавного культурного, економічного, соціального життя; канадське суспільство «розкрило» для себе Україну, завдяки культурно-просвітницькій діяльності спільноти. Із початком російської агресії, підхід громадян до українсько-канадської співпраці трохи змінився, посилюється. Зокрема було проведено масові акції, демонстрації, пікети, заклики на підтримку України, розвитку демократичних засад. Саме діаспора привернула увагу світової спільноти до України та висвітлювала реальний стан справ всередині держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андерсон Б. Воображаемые сообщества. Размышления об истоках и распространении национализма / Бенедикт Андерсон ; пер. с англ. В. Г. Николаева — М. : Канон/пресс/Ц; Кучково поле, 2001. — 288 с. — (Малая серия «CONDITIO HUMANA» в серии «Публикации Центра Фундаментальной Социологии»).
2. АНТИРОСІЙСЬКІ САНКЦІЇ. Укрінформ. 2014. URL: <https://www.ukrinform.ua/tag-antirossijskie-sankcii?page=7>
3. Біла книга – 2014. Збройні сили України : Інформаційний бюлетень Міністерства Оборони України. Київ. 2014 р. URL: http://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WB_2014.pdf
4. Біла книга – 2015. Збройні сили України : Інформаційний бюлетень Міністерства Оборони України. Київ. 2015 р. URL: http://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WB_2015.pdf
5. Біла книга – 2016. Збройні сили України : Інформаційний бюлетень Міністерства Оборони України. Київ. 2016 р. URL: http://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WB_2016.pdf
6. Біла книга – 2018. Збройні сили України : Інформаційний бюлетень Міністерства Оборони України. Київ. 2018 р. URL: <http://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WB-2018.pdf>
7. Богатирець В. В. Канадська багатокультурність: політичний досвід і суспільна практика (національний і глобальний виміри) : дис. ...канд. політ. наук : 23.00.04 / Валентина Вікторівна Богатирець. – Чернівці, 2007.
8. В. Г. Бондаренко. "Третя хвиля" української міграції і вільнокозацький рух у 1945-1952 рр. : Наукові праці історичного факультету, вип. XXXVII. Запоріжжя : ЗНУ, 2014. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Npifznu_2014_38_41.pdf
9. В. Ю. Макар . Конгрес українців Канади // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [веб-сайт] / гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г.

Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=4675

10. Вісімнадцятий Конгрес українців Канади. Вінніпег: Накладом Централі КУК, 1995. С.71-72

11. Віталій Макар. Двосторонні відносини України та Канади: формування, розвиток, перспективи динаміки: монографія/за заг. Літ. Ред.. Ряднова В.П. Чернівці: ЧНУ, 2020. 495 с.

12. Воєнна історія. Міністерство оборони України. URL:<https://www.mil.gov.ua/ministry/istoriya.html>

13. Г. Перепелиця. Особливе партнерство України і Канади в безпековій та оборонній сферах. Історико-політичні проблеми сучасного світу : Збірник наукових статей. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2020. – Т. 41. – С. 58-72

14. Г. Перепелиця. УКРАЇНА – КАНАДА: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ОСОБЛИВОГО ПАРТНЕРСТВА : д-р політ. наук, проф. КНУ ім.Т.Шевченка. - Київ, 2019. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/knu/article/viewFile/3942/3594>

15. Гавриш В. Моя Канада і я: спогади й розповіді про українських піонерів у Канаді / В. Гавриш. — Едмонтон: видано коштом автора, 1974. — С. 114.

16. Гелнер Е. Нації та націоналізм. Націоналізм / Е. Гелнер ; пер. з англ. Г. Касьянов. —К. : Таксон, 2003. — 300 с. — (Ex Professo)

17. Генерал-губернатор Канади Мікаель Жан: «Довіру людей треба заслужити». Радіо Свобода. 28.04.2009 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1617106.html>

18. Глобальне партнерство. Сайт з питань ядерної безпеки, радіаційного захисту та нерозповсюдження ядерної зброї. 27.06.2002 р. URL: <https://www.uatom.org/globalne-partnerstvo-2>

19. Гомін України. Архів ОУН Українська Інформаційна Служба-Лондон. URL: <https://ounuis.info/library/newspapers/1440/homin-ukrainy.html>

20. Декларація про відносини між Україною і Канадою. 22 вересня 1991 р. № 124_028. Відомості Верховної Ради України. Оттава. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_028#Text

21. Декларація про економічне співробітництво між Україною і Канадою. 07.07.1992 р. № 124_006. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_006#Text
22. Декларація щодо миротворчої діяльності між Урядом України та Урядом Канади. Посольство України в Канаді. 06.03.1997 р. URL: <http://canada.old.mfa.gov.ua/ua/ukraine-%D1%81%D0%B0/legal-acts>
23. Діяльність і реалії відродження та зміцнення кредитної кооперації України. Українська Світова Кооперативна Рада. URL: <http://wcuc.org.ua/22.0.html>
24. Довідка щодо діяльності Міжурядової українсько-канадської Комісії з питань економічного співробітництва. Міністерство економіки України. Дата підписання 24.10.1996 р. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=5f6266c0-0c72-4953-91d7-354fe3b0a169&title=Kanada&isSpecial=true>
25. Домовленість про оборонне співробітництво між Міністерством оборони України та Міністерством національної оборони Канади і Збройними Силами Канади. Дата підписання: 03.04.2017 р. Дата набрання чинності для України: 03.04.2017р. № 124_053-17. Оттава. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_053-17#Text
26. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/>
27. За 10 років у Канаді стало на 10 % більше українців. UA: Українське Радіо. 2017. URL: <http://nrcu.gov.ua/news.html?newsID=62513>
28. Запаранюк В. В. Партійно-політична система сучасної Канади : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Віталій Васильович Запаранюк. – Чернівці, 2009
29. Інформація щодо міжнародної технічної допомоги, що надається Україні. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. 2018 р. URL: <https://static.ukrinform.com/files/1519139843-1027.pdf>
30. Канада запровадила санкції проти 114 осіб та 15 компаній РФ від 15.03.2019 р. Європейська правда. 2019. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2019/03/15/7094018/>

31. Канадська діаспора заснувала фонд допомоги ветеранам АТО. Укрінформ. 2017. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2360190-kanadska-diaspora-zasnuvala-fond-dopomogi-veteranam-ato.html>

32. Канадська навчальна тренувальна місія UNIFIER четвертий рік поспіль навчає українських військових за стандартами НАТО : Відомості Міністерства оборони України. URL: <http://www.mil.gov.ua/news/2019/11/21/kanadska-navchalna-trenavalna-misiya-unifier-chetvertij-rik-pospil-navchae-ukrainskih-vijskovih-za-standartami-nato/>

33. Катеринчук П. М. Еволюція канадського федералізму та проблема Квебека (80-ті – 90-ті рр. XX ст.) : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Павло Миколайович Катеринчук. – Чернівці, 2002.

34. Козачук О. Політика Канади та США щодо корінних народів: можливі уроки для України / Олег Козачук // Панорама політологічних студій: науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне: РДГУ, 2013. – Вип. 11. – С. 214-220

35. Козловська Ю.І. Теорія неореалізму та її місце в дослідженні міжнародних відносин та зовнішньої політики держав : Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Соціологія і політичні науки. 2015. Т. 20. Вип.1(22). URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/52136-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-104890-1-10-20151027.pdf>

36. Коментар Прем'єр-міністра Канади Стівена Гарпера щодо ситуації в Україні від 03.03.2014. Посольство України в Канаді. 2014. URL: <https://canada.mfa.gov.ua/news/18835-zajava-premjerministra-kanadi-stivena-kharpera-shhodo-situaciji-v-ukrajini>

37. Конвенція між Україною і Канадою про уникнення подвійного оподаткування та попередження ухилень від сплати податків стосовно доходів і майна. Дата підписання: 04.03.1996 р. Дата набрання чинності для України: 22.08.1996 р. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_674#Text

38. Кононенко С. В. Центральна і Східна Європа в системі сучасної зовнішньої політики Канади : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 / Сергій Володимирович Кононенко. – К., 1996.
39. Лажнік Володимир. Особливості динаміки сучасних зовнішньоторгівельних зв'язків України з Канадою. Україна – Канада : матеріали I Міжнародного науково-практичного 45 конгресу з канадознавства (21–24 червня 2018 року, м. Луцьк, Україна) = Ukraine – Canada: the Materials of the First International Scholarly and Practical Congress on Canadian Studies (June 21–24, 2018, Lutsk, Ukraine). – Луцьк : Вежа-Друк, 2018. – С. 91
40. Ліга Визволення України/Ліга українців Канади приймає вітання з нагоди 70-річчя. Укрінформ. 2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2692983-liga-vizvolenna-ukrainiliga-ukrainciv-kanadi-prijmae-vitanna-z-nagodi-70ricca.html>
41. Ліга Українців Канади. Про ЛУК. URL: https://www.lucorg.com/%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%BB%D1%83%D0%BA_173.htm
42. Лозовицький О.С. Діаспори в сучасному світі: чинник зовнішньої політики чи важіль впливу держави? URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Lozovitskiy.pdf>
43. М. Беззуб'як. Теорія та історія міжнародних відносин : Збірник наукових праць, вип.48. Київ : Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/15998/07-Bezzubjak.pdf?sequence=1>
44. Макар В.Ю. Соціально-політична інтеграція українців у поліетнічне суспільство Канади / В.Ю. Макар. — Чернівці: Прут, 2006.
45. Мальський М. З., Мацяк М. М. Теорія міжнародних відносин: Підручник. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 461 с. – С. 46-47. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk811805.pdf>
46. Марунчак М. Історія українців Канади. Вінніпег, 1991. Т. 1 464 с.
47. Марунчак М.Г. Історія українців Канади: у 2-х т. / М.Г. Марунчак. — Вінніпег: накладом Української вільної академії наук в Канаді, 1991. — Т. 2. — С. 21.

48. Меморандум про взаємовигідне співробітництво між Урядом України та Урядом Канади у напрямку ліквідації запасів протипіхотних наземних мін, що знаходяться на зберіганні в Збройних Силах України. Посольство України в Канаді. URL: <http://canada.old.mfa.gov.ua/ua/ukraine-%D1%81%D0%B0/legal-acts>

49. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Центром аналізу фінансових операцій та звітів Канади (FINTRAC) щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. Дата підписання: 24.02.2006 р. Дата набуття чинності: 24.02.2006 р. № 124_038. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_038#Text

50. Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством оборони України та Міністерством національної оборони Канади в галузі двосторонніх військових стосунків. Дата підписання: 24.11.1994 р. Дата набуття чинності: 24.11.1994 р. № 124_041. Оттава. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_041#Text

51. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Урядом Канади щодо проекту реформування управління персоналом у системі державної служби України. Дата підписання: 26.05.2008 р. Дата набрання чинності для України: 26.05.2008 р. № 124_046. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_046#Text

52. Меморандум про взаєморозуміння щодо консультацій між Урядом України і Урядом Канади. Дата підписання: 23.09.1992 р. Дата набуття чинності: 23.09.1992р. № 124_007. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_007#Text

53. Меморандум про співробітництво між Україною та провінцією Саскачеван (Канада). Дата підписання: 02.10.1995 р. Дата набрання чинності: 02.10.1995 р. № 124_042. Київ. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_042#Text

54. Меморандум про умови надання і використання цільової безповерненої фінансової допомоги (гранту). Дата підписання: 27.11.1997 р. Дата набрання

чинності для України: 27.11.1997 р. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_049#Text

55. Міжнародні документи (Канада) // Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main?find=2&dat=00000000&user=a&text=%D0%9A%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%B4%D0%B0&textl=1&bool=and&org=0&typ=0&datl=0&yer=0000&mon=00&day=00&numl=2&num=&minjustl=2&minjust=>

56. Мудрий В. Нова українська еміграція / Василь Мудрий // Українці у вільному світі : Ювілейна книга Українського Народного Союзу (1894-1954) / [Зредагували Л. Мишуга, А. Драган]. – Нью-Йорк : Видання УНС, 1954. – 382 с. – С. 115 – 136.

57. Н. І. Паламарчук, О. Й. Радецька. Українська діаспора в Канаді та її внесок у становлення Української незалежної держави. Київ. URL: http://history-pages.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/07/42_12_Palamarchuk_Radetska.pdf

58. Наталія Романюк. ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА КАНАДИ: наукова доповідь. Луцьк, 2018. URL: <https://relint.eenu.edu.ua/index.php/relint/article/view/80/74>

59. Наукове товариство ім.Т Шевченка В Канаді. Про НТШ. URL: <https://ntsh.ca/ntsh-u-kanadi/pro-ntsh/>

60. Олеся Дзира. Друга хвиля еміграції українців до Канади: причини, характер і склад. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Dzyra_Olesia/Druha_khvylya_emihratsii_ukraintsiv_do_Kanady_prychyny_kharakter_i_sklad.pdf?PHPSESSID=uc9avu58dvtjhs6l9v31h3etv7

61. Партнерство заради миру. Україна – НАТО. 08.03.1994 р. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/partnerstvo-zaradi-miru>

62. Полторак в Оттаві: Україна й Канада підписали оборонну угоду. 03.04.2017 р. URL: <https://novynarnia.com/2017/04/03/poltorak-v-ottavi-ukrayina-y-kanada-pidpisali-oboronnu-ugodu/>

63. Понад 10 українців стали депутатами парламенту Канади. Радіо Свобода. 2015. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27317056.html>

64. Пріоритети українсько-канадських відносин (Дорожня карта). Government of Canada. 24.09.2009 р. URL:

https://www.canadainternational.gc.ca/ukraine/bilateral_relations_bilaterales/canada_ukraine.aspx?lang=ukr

65. Про державну службу. Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>

66. Про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України у 2010 році для участі у багатонаціональних військових навчаннях. Указ президента України. 05.06.2010 р. № 614/2010. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614/2010#Text>

67. Про реєстрацію офіційних спостерігачів від Канадської місії спостереження за виборами (CANEOM) на позачергових виборах Президента України 25 травня 2014 року : Постанова ЦВК від 06.05.2014 р. № v0483359-14. Відомості Верховної Ради України. 2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0483359-14/sp:max100>

68. Про реєстрацію офіційних спостерігачів на виборах Президента України 31 жовтня 2004 року від Канади, Сполучених Штатів Америки та Українського Конгресового Комітету Америки. Постанова Центральної виборчої комісії. 22.07.2004 р. №v0226359-04. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0226359-04#Text>

69. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку державної служби на період до 2016 року. Розпорядження Кабінету міністрів України від 27.06.2012 р. № 411-2012-р. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-2012-%D1%80#Text>

70. Проект ПРОМІС 2015-2020: Ініціативи, що змінили міста та громади України. URL: <http://pleddg.org.ua/ua/>

71. Протокол намірів між Головдержслужбою України та міжнародним відділом департаменту підготовки та розвитку Комісії державної служби Канади. Дата підписання: 02.03.1998 р. Дата набуття чинності: 02.03.1998 р. № 124_035. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_035#Text

72. Протокол про взаєморозуміння між Верховним Судом України, Радою суддів України і Державною судовою адміністрацією України та Офісом Уповноваженого з федеральних судових справ Канади. Дата підписання: 09.11.2006 р. Дата набрання чинності: 09.11.2006 р. № 124_044. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_044#Text

73. Протокол про Наміри між Офісом голови комісії федеральних судових справ при Уряді Канади (перша сторона) та Міністерством юстиції України (друга сторона) та Верховним Судом України (третья сторона). Дата підписання: 24.01.1996 р. Дата набуття чинності: 24.01.1996 р. № 124_030. Київ. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_030#Text

74. Раєвич Т. І. Гуманітарний чинник у світовій політиці: навчальнометодичний комплекс дисципліни / Тамара Іванівна Раєвич. – Луцьк : РВВ "Вежа" Східноєвроп. націон. ун-ту ім. Лесі Українки, 2015. URL: https://vnu.edu.ua/sites/default/files/Files/nmk_guman._chinnik_raievich.pdf

75. Рамкова домовленість між Кабінетом Міністрів України і Урядом Канади про ліквідацію протипіхотних мін в Україні. Посольство України в Канаді. 26.03.2001 р. URL: <http://canada.old.mfa.gov.ua/ua/ukraine-%D1%81%D0%B0/legal-acts>

76. Спільна Декларація про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Канадою. 27.01.1992 р. №124_005. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_005#Text

77. Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою. Дата підписання: 31.03.1994 р. Дата набуття чинності: 31.03.1994 р. №124_002. Київ. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_002#Text

78. Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою. Дата підписання: 31.03.1994 р. Дата набуття чинності: 31.03.1994 р. №124_002. Київ. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_002#Text

79. Спільна Декларація про подальший розвиток відносин особливого партнерства між Україною і Канадою. 05.12.2001 р. Київ. Посольство України в Канаді. URL: <http://www.infoukes.com/ukremb/jointdeclar-u.shtml>

80. Технічна угода між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством національної оборони Канади і Канадськими Збройними Силами про проведення заходів військової підготовки, нарощування потенціалу та надання підтримки державі, що приймає. Дата підписання: 18.05.2018 р. Дата набрання чинності для України: 18.05.2018 р. № 124_001-18. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_001-18#Text

81. Технічна угода між Міністерством оборони України та Департаментом національної оборони і Збройних сил Канади щодо проведення заходів військової підготовки в Україні. Дата підписання: 20.07.2015 р. Дата набрання чинності для України: 28.07.2015 р. № 124_051. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_051#Text

82. У ряді організацій української діаспори Канади - нове керівництво. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2676351-u-radi-ukrainskih-organizacij-kanadi-nove-kerivnictvo.html>

83. Угода між Урядом України і Урядом Канади про військові відносини. Дата підписання: 24.10.1994 р. Дата набуття чинності: 24.10.1994 р. № 124_040. Оттава. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_040#Text

84. Угода між Урядом України і Урядом Канади про торговельні та комерційні відносини. Дата підписання: 31.03.1994 р. Дата ратифікації: 20.06.1995 р. Дата набрання чинності: 08.08.1995 р. № 124_004. Київ. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_004#Text

85. Угода між Урядом України та Урядом Канади про економічне співробітництво. Дата підписання: 24.10.1994 р. Дата ратифікації: 20.06.1995 р. Дата набрання чинності: 08.08.1995 р. № 124_009. Оттава. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_009#Text

86. Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою. Дата підписання: 11.07.2016 р. Дата ратифікації: 14.03.2017 р. № 124_052-16. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_052-16#Text
87. Угода про дружбу і співробітництво між Україною і Канадою. 15.02.1995 р. № 124_001. Оттава. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_001#Text
88. Україна – Канада: сучасні наукові студії [Текст]: кол. моногр.: у 3-х кн. Кн. 1 = Ukraine – Canada: Modern Scientific Studies: Collective Monograph [Text]: in three books. Book 1. – Луцьк : Вежа-Друк, 2018. –132 с. С.32-33
89. Українська громада Канади відправила на Донбас 11 тонн гуманітарної допомоги. ТСН. 2017. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/ukrayinska-gromada-kanadi-vidpravila-na-donbas-11-tonn-gumanitarnoyi-dopomogi-858904.html>
90. Українська призма: Зовнішня політика 2015. Аналітичне дослідження. URL: <http://prismua.org/wp-content/uploads/2016/03/A5-prizma-finish.pdf>
91. Українсько-канадський проект "Освіта суддів - для економічного розвитку" : проект Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 2012 р. URL: <https://www.vkksu.gov.ua/ua/mijnarodne-spivrobotnitstvo/ukrainsko-kanadskiy-proekt-osvita-suddiv-dlya-ekonomichnogo-rozvitku/>
92. Українці у Канаді - від хлібного колоска до Уейна Ґрецького. Історична Правда. 2016 р. URL: <https://www.istpravda.com.ua/research/4d581f9dc286a/>
93. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/block-lastnews>
94. Участь ЗС України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки : Відомості Міністерства оборони України. URL: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/mirotvorchist/>
95. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору. Дата підписання: 09.07.1997 р. Дата набуття чинності: 09.07.1997 р. № 994_002. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002#Text

96. Чотири хвили української еміграції. Міжнародне гуманітарне об'єднання «МИ УКРАЇНЦІ». 2009 р. URL: <http://weareukrainians.com/ukraine-and-the-world/chotiri-hvili-ukrayinskoyi-emigratsiyi>
97. Щодо українсько-канадських політичних консультацій від 01.06.2010 р. Посольство України в Канаді. 2010. URL: <https://mfa.gov.ua/news/948-shhodo-ukrajinsyko-kanadsykih-politichnih-konsulytacij>
98. Юрій Макар. Канадознавство в Чернівецькому університеті. Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей 2020 / 41. Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2020. – Т. 41. – С. 19-28
99. Як українська діаспора виборювала незалежність України. Радіо Свобода. 2016. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27926212.html>
100. Ясь О.В. ДІАСПОРА [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2004. - 688 с.: іл. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=Diaspora>
101. Canada's engagement in Ukraine : National Defence of Canada. URL: <https://www.international.gc.ca/world-monde/country-pays/ukraine/relations.aspx?lang=eng>
102. Canada's merchandise trade with Ukraine. Parliament of Canada. 2017. URL: <https://lop.parl.ca/Content/LOP/ResearchPublications/2017597-e.html#show/hide>.
103. Canada-Ukraine Foundation. "Oxygen for Life" Program to Help Vulnerable with Critical Pandemic Medical Equipment – CUF Supporting Ukraine COVID Relief. 2021. URL: <https://www.cufoundation.ca/oxygen-for-life-covid-relief/>
104. Canada-Ukraine Foundation. About Us. URL: <https://www.cufoundation.ca/about/#Board>
105. Canada-Ukraine Foundation. Restoring a Life – Sunnybrook's Ukrainian Humanitarian Initiative. 2014. URL: <https://www.cufoundation.ca/restoring-a-life-sunnybrooks-ukrainian-humanitarian-initiative/>

106. Canada-Ukraine relationship: Minister tells Ukrainian Canadian Congress Canada's support is unwavering. Department of National Defence. 21 June 2017.

URL: https://www.canada.ca/en/department-national-defence/news/2017/06/canada-ukraine_relationshipministertellsukrainiancanadiancongres.html

107. Canadian appointed to serve on Ukrainian Defence Reform Advisory Board. Government of Canada. 2017. URL: <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/news/2017/01/canadian-appointed-serve-ukrainian-defence-reform-advisory-board.html>

108. Haslam J. No Virtue Like Necessity. P. 250-251; Mouritzen H. Kenneth Waltz: A Critical Rationalist between International Politics and Foreign Policy//The Future of International Relations/ Ed. by I. Neumann, O. Woever. London; New York. – 1997.

109. Keohane R. O., Nye J. S. Transnational Relations and World Politics. Cambridge, Ma : Harvard University Press, 1972. URL: https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/364783/mod_resource/content/1/keohane-nye_1971.pdf

110. Morgenthau H. J. Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace / Hans J. Morgenthau. — Fifth Edition, Revised. — N.Y. : Alfred A. Knopf, 1978. — 653 p.

111. Operation UNIFIER. Department of National Defence. URL: <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/services/operations/military-operations/current-operations/operation-unifier.html>

112. Shevchenko Foundation. About Us. URL: <https://shevchenkofoundation.com/about/>

113. Shevchenko Foundation. Supporting the Ukrainian Canadian Community. URL: <https://shevchenkofoundation.com/about/supporting-ukrainian-canadian-community/>

114. Statistics Canada. Census Profile. (n.d.). Retrieved from <https://www12.statcan.gc.ca/census-recensement/2016/dp/pd/prof/index.cfm?Lang=E&HPA=1>

115. Waltz K. Theory of International Politics. Boston, MA: McGraw-Hill, 1979. URL: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/486328/mod_resource/content/0/Kenneth%20N.%20Waltz%20Theory%20of%20International%20Politics%20Addison-Wesley%20series%20in%20political%20science%20%20%20%201979.pdf

116. Wight M. Power Politics. London: Continuum, 2002, P, 42-46

SUMMARY

Globalization processes in the international arena, global economic, environmental, economic, social crises, new, expanded information space, as well as the process of reverse globalization - regionalization have called into question most of the theoretical and methodological achievements of the last century on bilateral partnerships. Every day, states delegate more and more power to international organizations, which constantly influences the formation of their foreign policy, as well as interaction with other actors in international relations.

Canadian-Ukrainian cooperation has come a long way since 1991, reforming and adapting to new conditions. Both countries are characterized by a common historical foundation, laid during the emergence of the first Ukrainian immigrants in the late XIX century. on the shores of Canada, which is why today, Canada has the largest Ukrainian diaspora in the world, which in turn is quite successful in lobbying Ukrainian interests in the Canadian government (moreover, Canada became the first Western country to recognize Ukraine's independence in 1991). This is the foundation for building strong relationships.

Since 1991, bilateral relations have been characterized not only by mutually beneficial economic cooperation (Canada has in fact immediately opened its markets to Ukrainian goods and services), but also by security (joint participation in various peacekeeping operations on both the European and Asian continents) and the involvement of Canadian troops. conducting exercises and so-called master classes for the Ukrainian Armed Forces), as well as cultural and humanitarian. That is why, based on this, Canada's main interests in this cooperation are to improve and stimulate the development of its own economy; establishing close relations with the state from a rather unstable European region, in order to find a profitable lobbyist of their own interests, while establishing a strong legal basis for political relations. In turn, Ukraine is interested in establishing a closer economic dimension of cooperation, increasing trade, but in a war (geopolitical change in the Black Sea region (occupation and subsequent annexation of Crimea), the start of hostilities in eastern Ukraine), our state is forced to seek a military ally.

The purpose of the research is to conduct a comprehensive scientific and theoretical analysis of bilateral Ukrainian-Canadian cooperation.

Based on the purpose of the study, its tasks are:

- determination and characterization of the main theoretical and methodological approaches to define the peculiarities of the formation of bilateral cooperation between Ukraine and Canada;
- analysis of conceptual principles, bibliographic materials and the state of development of the problem of Ukrainian-Canadian cooperation;
- conducting a point study of the formation of the regulatory framework of political, economic, security and military-technical, humanitarian bilateral relations;
- characteristics of the origin (causes, historical preconditions) and development of the Ukrainian community in Canada;
- determining the influence of the Ukrainian diaspora on the development of bilateral Ukrainian-Canadian cooperation.

Modern political science offers several approaches to their study. It is based on the principles of subjectivism and objectivism, which are uniquely reflected in the various schools of international relations, through the prism of which the study of bilateral cooperation was carried out. Subjectivism is a system of views related to the interpretation of international relations as social relations arising from the personal qualities of an individual, and objectivism assumes that international relations are real and do not depend directly on the individual.

The analysis of modern historiography has made it possible to determine that the state of development of the problem of Ukrainian-Canadian relations at the present stage is not complete and requires a more comprehensive approach.

The issue of considering bilateral cooperation between Ukraine and Canada in the political sphere is carried out through the study of the overall foreign policy strategy of the two countries, namely the multi-vector nature of Ukraine and the active process of transition from this policy to exclusively pro-Western direction and Canada's general political paradigm.

It is worth noting that the study identified a system of instruments of bilateral relations: bilateral meetings, parliamentary groups, interdepartmental committees, national associations, intergovernmental commissions, etc.

The analysis of the economic component of bilateral relations made it possible to understand that they were primarily aimed at liberalizing the system of market relations, democratization of the Ukrainian economy, transition to European standards, expanding markets and general trade between states and further deepening economic cooperation through free trade.

The study of security and military-technical aspects of Ukrainian-Canadian bilateral cooperation was carried out in two stages. The first stage corresponded to the time frame of 1991-2013 and was characterized by the development of a legal framework, but not its practical application, and the second, which brought relations to a qualitatively new level - 2014-2019 with the beginning of Russia's armed aggression against Ukraine. Consideration of the main issues in this area was carried out on the basis of a study of the political component of bilateral cooperation, as well as the basic principles of foreign policy strategy. It is worth noting that the states used the principles of subjectivity, realism and pragmatism.

The essence of the study of the humanitarian component of bilateral cooperation is to identify several areas of cooperation: the first - the Canadian government has implemented several assistance programs to establish a democratic, objective, competitive governance (administrative reform, judicial reform, decentralization reform, etc.). The second area of cooperation included the development and implementation of projects and grant programs aimed at training and internships of Ukrainian politicians in Canada, in order to gain new experience and tools for its transformation in Ukraine. The third area is technical humanitarian assistance.

The Ukrainian diaspora in Canada has long gone beyond the usual concept of humanitarian action and today is a transnational entity, even a kind of government in exile, which lobbies for the interests of the mainland in the Canadian government quite successfully. Thanks to the activities of the diaspora (mostly the Congress of Ukrainians of Canada), Ukraine has received a large number of grants, financial revenues for the

implementation of projects of domestic cultural, economic, social life; Canadian society "discovered" Ukraine through the cultural and educational activities of the community. With the onset of Russian aggression, the approach of citizens to Ukrainian-Canadian cooperation has changed slightly, intensified.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

Таблиця 1

Пріоритетні сектори господарства у двосторонніх українсько-канадських відносинах

енергетика, трубопроводи, а безпека атомних електростанцій	гірничча справа, геологічні дослідження та металургія	лісова промисловість, управління лісовим господарством	телекомунікації, інформаційні технології
сільське господарство та переробка продукції (зберігання та реалізація)	будівельні технології та будівельні матеріали	морська промисловість	виробництво обладнання (транспортного та сільськогосподарського)
інфраструктура (великомасштабні проекти)	охорона здоров'я та виробництво споживчих товарів	охорона навколишнього середовища	підготовка кадрів в сфері бізнесу, зокрема з питань фінансів та приватизації
аерокосмічні дослідження	нафтопереробна промисловість	інші галузі, які можуть бути взаємоузгоджені між відповідними економічними структурами і урядами	

Джерело: Декларація про економічне співробітництво між Україною і Канадою. 07.07.1992 р. № 124_006. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_006#Text

Таблиця 2

Основні сектори співробітництва між Сторонами у двосторонніх економічних відносинах

енергетика, зокрема розвиток нафтогазодобування	безпека виробництва атомної енергії	сільське господарство, виробництво продуктів харчування,	конверсія української оборонної промисловості на цивільні цілі
природні ресурси (управління ресурсами лісового господарства)	рибне господарство	тваринництво	гірничча промисловість, (геологічні розробки, розвиток гірництва і металургії)
телекомунікації та комп'ютерні технології	будівництво та будівельні матеріали	аерокосмічна промисловість	розвиток інфраструктури транспорту
охорона навколишнього середовища	професійні ділові послуги (з питань фінансів та приватизації)	охорона здоров'я	нафтопереробна промисловість

Джерело: Угода між Урядом України та Урядом Канади про економічне співробітництво. Дата підписання: 24.10.1994 р. Дата ратифікації: 20.06.1995 р. Дата набрання чинності: 08.08.1995 р. № 124_009. Оттава. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_009#Text